

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Форма навчання: денна

Кафедра: суспільних дисциплін

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

**УПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ ПІД ЧАС
ВИВЧЕННЯ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Виконала студентка 2 курсу
спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
Ганна ГУЛЕВАТА

Керівник: **Галина ГАМРЕЦЬКА**,
кандидат філософських наук, доцент

Рецензент: **Анна ГУМЕНЮК**,
кандидат філософських наук, доцент

Хмельницький – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	6
1.1 Методологічні засади проєктної методики навчання.....	6
1.2 Обґрунтування актуальності використання методу проєктів в історичній освіті.....	11
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ І ФОРМИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ З НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ.....	24
2.1 Зміст навчального проєктування на уроках історії в старших класах.....	24
2.2 Практичні етапи розробки та реалізації навчальних проєктів з новітньої історії.....	39
2.3 Оцінювання проєктної діяльності старшокласників на уроках історії.....	51
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в можливості підвищення зацікавленості та активності учнів шляхом впровадження навчальних проєктів з новітньої історії України. Це дозволяє зробити навчання цікавішим та практичнішим, розвиває комунікативні навички та стимулює самостійність вивчення матеріалу.

Участь у проєктах допомагає учням формувати аналітичне та критичне мислення, сприяє розвитку в них творчих здібностей та підвищують рівень засвоєння історичних знань. Це також може сприяти побудові позитивного ставлення до вивчення історії та збільшити їхню участь у навчальному процесі.

Крім того, учні, задіяні в навчальних проєктах, можуть розвивати важливі в сучасному світі навички співпраці та командної роботи. Проєкти дозволяють зробити навчання більш конкретним та застосовуваним до реальних життєвих ситуацій, сприяючи глибшому розумінню історії та стимулюючи інтерес до вивчення предмета серед учнів.

Проєктне навчання сприяє також формуванню у учнів критичної історичної свідомості, адже під час їхнього виконання учні розглядають різні точки зору на історичні події, що стимулює дослідницький підхід до вивчення матеріалу. Це сприяє розвитку аналітичних навичок та умінь самостійного оцінювання інформації. Такий підхід може підготувати учнів до більш глибокого розуміння історії та розвивати їхню здатність критично мислити про сучасні події на основі минулих досвідів.

У дослідженнях науковців, присвячених проєктному навчанню, зазначається, що участь школярів у навчальних проєктах з історії збільшує пізнавальний інтерес учнів та покращує їхній рівень усвідомлення матеріалу. Дослідження також підтверджують, що використання інтерактивних методів під час проєктного навчання сприяє ефективнішому

вивченню історії та формуванню ключових навичок, які є важливими в сучасному освітньому середовищі.

Ступінь дослідженості проблеми. Метод проектів успішно розвивався завдяки педагогічним ідеям американського педагога і психолога Дж. Дьюї, а також його учнів і послідовників В.Х. Кілпатріка, Е.У. Коллінгса.

На сучасному етапі розвитку освіти проектна технологія детально досліджується такими вітчизняними та зарубіжними авторами, як-от: К. Баханов, Л. Зазуліна, В. Логвін, О. Мойсеєва, Т. Новікова, І. Пастухова, Є. Полат, Т. Сахарова, С. Сисоєва, С. Стах, Б. Ходос, І. Чечель, Ліндсей МакГілл, Джон Хатчінсон, Шарон Дізніс-Штерріт, Денні Мойніхан та ін.

Об'єкт дослідження: проектна діяльність школярів.

Предмет дослідження: зміст і форми навчального проектування з новітньої історії.

Мета дослідження: визначення й теоретичне обґрунтування змісту і форм навчального проектування під час вивчення новітньої історії.

Реалізація цієї мети зумовила постановку і вирішення таких взаємопов'язаних **завдань:**

1. Здійснити ретроспективний аналіз проблеми застосування проектної технології в освітньому процесі.
2. З'ясувати теоретичні основи організації проектної діяльності школярів.
3. Визначити зміст навчального проектування під час вивчення новітньої історії.
4. Описати практичні етапи розробки та реалізації проектів на уроках історії.
5. Проаналізувати підходи до оцінювання проектної діяльності під час вивчення історії в старших класах.

Методи наукового дослідження.

а) теоретичні – аналіз і синтез наукових джерел із теми дослідження, аналогія, порівняння, систематизація, узагальнення, застосовані під час вивчення педагогічної літератури з метою здійснення ретроспективного аналізу проблеми застосування проєктної технології в освітньому процесі та з'ясування теоретичних засад організації проєктної діяльності школярів;

б) емпіричні – анкетування, тестування, спостереження, бесіда, складання й аналіз завдань, що використовуються для дослідження сучасного стану застосування навчальних проєктів під час вивчення історії в старших класах; контент-аналіз шкільних підручників історії.

Теоретичне значення дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні змісту й форм навчального проєктування під час вивчення новітньої історії.

База проведення дослідження. Дослідницьку роботу було проведено на кафедрі суспільних дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії та у Вищому професійному училищі № 36 с. Балин.

Апробація дослідження. Основні положення й результати наукового дослідження викладені в тезах доповіді «Упровадження навчальних проєктів під час вивчення новітньої історії України» та опубліковані у збірнику матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Студентська молодь у науці» (Хмельницький, 16 травня, 2023 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (55 найменування). Основний зміст дипломної роботи викладено на 62 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1 Методологічні засади проєктної методики навчання

Проєктне навчання – це підхід до навчання, в якому здобувачі освіти активно займаються дослідженням, плануванням і виконанням проєктів, які зазвичай вирішують практичні завдання або проблеми. Основна ідея полягає в тому, щоб навчати студентів/учнів через практичний досвід і співпрацю, а не лише теоретичні лекції.

Багато дидактів і педагогів звертаються до цієї методики, оскільки при її використанні в навчальному процесі розв'язуються важливі дидактичні завдання:

- заняття не обмежуються надбанням учнями певних знань, умінь і навичок, а виходять на практичні дії учнів, торкаючись їх емоційної сфери, завдяки чому посилюється мотивація учнів;
- учні дістають можливість здійснювати творчу роботу в рамках заданої теми, самостійно здобуваючи необхідну інформацію не тільки з підручників, але і з інших джерел. При цьому школярі вчаться самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, застосовуючи для цієї мети знання з різних областей, прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів вирішення, вчаться встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- у проєкті успішно реалізуються різні форми організації навчальної діяльності, в ході якої здійснюється взаємодія учнів один з одним і з вчителем, роль якого змінюється: замість контролера він стає рівноправним партнером і консультантом;
- у проєктній роботі весь процес орієнтований на учня: тут перш за все

враховуються його інтереси, життєвий досвід і індивідуальні здібності;

- посилюється індивідуальна і колективна відповідальність учнів за конкретну роботу в рамках проекту, оскільки кожен учень, працюючи індивідуально або в мікрогрупі, повинен представити всій групі результати своєї діяльності;
- спільна робота в рамках проекту вчить учнів доводити справу до кінця, вони повинні задокументувати результати своєї праці, а саме: написати повідомлення, зробити аудіо- чи відеозапис, оформити альбом, колаж, стінгазету тощо.

Отже, загальною особливістю проектної методики є наявність поставленої особистісно значущої проблеми і завдання вирішити її. Якщо це теоретична проблема – то процес проектування полягає в знаходженні конкретного її вирішення, якщо практична – то завданням школяра є досягнення конкретного результату цієї проблеми, готового до впровадження. Вирішення проблеми передбачає, з одного боку, використання різноманітних дослідницьких, пошукових методів і засобів навчання, а з іншого – необхідність інтеграції знань, умінь з різних сфер науки, техніки, творчих областей.

Метод проєктів виник в 1920-і рр. в сільськогосподарських школах США в зв'язку з ідеєю трудової школи, яка набувала широкого розвитку. Проектне навчання було спрямоване на те, щоб знайти способи, шляхи розвитку активного самостійного мислення дитини, щоб навчити її не тільки запам'ятовувати і відтворювати знання які дає школа, але й уміти їх застосовувати на практиці. Отже, загальний принцип, на якому базувався метод проєктів, полягав у встановленні безпосереднього зв'язку навчального матеріалу з життєвим досвідом учнів, в їх активній пізнавальній і творчій спільній діяльності, в практичних завданнях (проєктах) при вирішенні однієї загальної проблеми.

Метод проектів успішно розвивався завдяки педагогічним ідеям американського педагога і психолога Дж. Дьюї, а також його учнів і послідовників В.Х. Кілпатріка, Е.У. Коллінгса. Проектне навчання має коріння в дослідженнях вчених, таких як Джон Дьюї та Жан П'єр Жаке, які визначали важливість активної участі учнів у власному навчанні. Зокрема, Джон Дьюї підкреслював, що навчання має бути пов'язане з реальними життєвими ситуаціями. Проектне навчання відзначається інтеграцією знань через практичні завдання. Дослідницькі підходи вказують, що такий метод сприяє глибокому засвоєнню та розвитку критичного мислення учнів.

Дж. Дьюї висунув гасло, яке є однією з основних тез сучасного розуміння проектного навчання: «Навчання за допомогою роботи». При цьому Дж. Дьюї виділяє низку вимог до успішності навчання:

- проблемність навчального матеріалу;
- активність дитини;
- зв'язок навчання з життям дитини, грою, працею.

Отже, Дж. Дьюї стверджує, що дитина засвоює матеріал не просто слухаючи або сприймаючи органами чуття, а як результат виниклої у нього потреби в знаннях і, як наслідок, є активним суб'єктом свого навчання.

Докладне висвітлення метод проектів одержав також в роботах В.Х. Кілпатріка і Е. Коллінгса (США). В.Х. Кілпатрік так визначає програму школи, що працює за методом проектів: «Програма є рядом дослідів, зв'язаних між собою таким чином, що знання, набуті від одного досвіду, служать до розвитку і збагачення цілого потоку інших дослідів».

Відповідно до цього був зроблений висновок про те, що шкільна програма повинна була створюватися не державою, не вчителями, а дітьми спільно з вчителем в процесі навчання, основи якої необхідно брати з навколишньої дійсності.

У школах, які працювали за проектною системою, робота над

проектами чергувалася, що зазначалося в розкладі. Наприклад, зранку (9.00-10.30) учні працювали над проектами розповіді, бесід, доповіді. Потім (10.30-11.45) – над трудовими проектами. Після сніданку та ігор на майданчику (13.45-14.30) вони виконували ігрові проекти та проекти екскурсій. Навчання організовувалося таким чином, що при поділі на три групи на кожну групу припадала третина часу вільної роботи з учителем. Частина завдання учні виконували поза межами школи.

Робота над кожним проектом починалася з конференції (зборів всієї групи \ класу), на якій учні самі пропонували проекти. Цьому передувало вступне слово вчителя, в якому він у загальних рисах знайомив учнів з темою, яка вивчалася, та слухав пропозиції. Їх висували окремі учні або групи. Якщо виникало кілька пропозицій, то вони обговорювалися й обиралася найцікавіша, після чого проект поділявся на кілька міні-проектів. Учні починали роботу із збирання необхідної інформації й визначення основних напрямків його аналізу. Наступним етапом була обробка інформації у великій групі та обговорення змісту і форми звіту. Останньою ланкою в проектній системі була підсумкова конференція, на якій звіт заслуховувався й обговорювався. Таким чином, проектна система передбачає здійснення кількох етапів, кожному з яких відповідають певні форми організації навчання.

Дослідники визначають, що навчальна діяльність за проектною системою нагадує роботу дизайнера або винахідника і схематично являє собою коло, кожен з компонентів якого декілька разів проходиться учнями за час підготовки проекту. Учні обирають, виділяють навчальну проблему; спираючись на власний досвід, деталізують її; проводять дослідження; знайомлячись з наявними можливостями, коригують мету. У зв'язку з цим деталізують рішення, на основі якого планують процес виконання. Виконують проект, попередньо його оцінюють. Це, у свою чергу, призводить до нової деталізації проблеми і проходження визначеного кола

елементів ще раз.

Проектному методу притаманні такі особливості:

- робота в малих групах з метою пошуку спільного рішення з наступним обговоренням;
- виконання завдань, які виходять за межі навчальної програми, що, в свою чергу, сприяє розвитку професійних здібностей учнів;
- природна інтеграція базових навичок та вмінь і розвиток міжкультурної компетенції;
- реалізація міжпредметних зв'язків та фонових знань у процесі розв'язання проблеми.

В основі сучасного розуміння проектної методики лежить використання широкого спектру проблемних, дослідницьких, пошукових методів, орієнтованих чітко на реальний практичний результат, значущий для учня, з одного боку, а з іншою розробка проблеми цілісно, з урахуванням різних чинників і умов її вирішення і реалізації результатів. Щоб домогтися такого результату необхідно навчити дітей самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, використовуючи для цієї мети знання з різних областей, здатність прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок про те, що проектне навчання завжди орієнтоване на самостійну активно-пізнавальну практичну діяльність учнів під час вирішення особистісно значущої проблеми, в процесі якої відбувається відкриття основних закономірностей наукової теорії і їх глибоке засвоєння.

Наразі наукові дослідження проектного навчання – це активний напрямок в освітньому просторі, де багато науковців присвятили свої дослідження розумінню та розвитку цього методу навчання.

Наприклад, праці однієї з відомих дослідників в галузі проектного

навчання – професорки Лінди Дарлінг – спрямовані на розвиток методів та практик проєктного навчання, включаючи його вплив на учнів та вчителів.

Сучасні дослідження в області освіти, проведені Ліндсей МакГілл та Джоном Хатчінсоном, підтверджують, що проєктне навчання сприяє зростанню мотивації учнів та їх зацікавленості у предметах.

Сільвія Чартер вивчає інновації в освіті та розвиває методи навчання, спрямовані на підвищення креативності та мотивації учнів через проєкти.

Науковець Джон Х. Гарріті спеціалізується на дослідженні ефективності проєктного навчання та його впливі на академічний успіх учнів.

Хауард Гарднер – відомий психолог, який працює над теорією множинного інтелекту, вивчає, як різні типи інтелекту впливають на проєктне навчання та як його можна оптимізувати для розвитку різних здібностей учнів.

Дослідження Шарон Дізнис-Штерріт зосереджені на розробці креативних методів та проєктів для навчання в наукових дисциплінах.

Денні Мойніхан вказує на важливість групової роботи та обмін ідеями. У своїй праці «Проєктне навчання і діяльнісний підхід» висвітлює методи і способи спільної роботи учнів у рамках проєктів, що допомагають обмінюватися ідеями та сприяють колективному навчанню.

Ці науковці та багато інших вносять важливий вклад у розуміння та розвиток проєктного навчання, допомагаючи вчителям та освітнім системам покращити навчальний процес та підвищити мотивацію учнів.

1.2 Обґрунтування актуальності використання методу проєктів в історичній освіті

Представники спільноти дослідників Ярослав Гашек, Симон Шама та Анналіз Бурке вказують на важливість історії як живого нарративу, який

розкриває різноманітні перспективи минулого. Вони підкреслюють значення вивчення історії не лише як послідовності подій, але і як аналізу соціокультурних та політичних контекстів. Гашек, наприклад, підтримує концепцію «історії знизу», яка акцентує увагу на долі звичайних людей у минулому. Його підхід дозволяє уникнути узагальнень та розкрити різноманітні голоси та переживання історії. Шама вказує на важливість нарративу у вивченні історії, звертаючи увагу на те, як розповідь може впливати на наше розуміння минулого та сучасності. Бурке, в свою чергу, висвітлює необхідність інтердисциплінарного підходу до вивчення історії, залучаючи археологію, антропологію та інші науки. Марк Блок наголошує на тому, що для розуміння історії необхідно дивитися на події в довготривалому контексті, враховуючи їх вплив на розвиток суспільства. Отже, різноманітні погляди істориків допомагають сучасним учням отримати глибше та більш комплексне розуміння історії.

Згідно з проєктом «Концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти», метою історичної освіти є «формування засобами історії національної та культурної ідентичності; виховання патріотизму, громадянської відповідальності; утвердження цінностей людського буття, зокрема цінності свободи / вільної особистості, демократії, суспільної злагоди, заснованої на повазі до різних поглядів, звичаїв і культур, релігій, та потреби їх захищати; формування готовності людини до змін, (пере)осмислення соціального досвіду і творення образів майбутнього». Серед завдань історичної освіти варто виокремити такі:

- «формування умінь мислити критично та системно, міркувати логічно, діяти творчо, знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей;
- прищеплення основ історичного світогляду, зокрема вміння бачити минуле під різним кутом зору, розрізняти історичну подію та її інтерпретацію;

- накопичення соціального досвіду, увиразнення наскрізних ліній із минулого як інструмента для аналізу та пояснення сучасних подій».

Серед засобів, які сприятимуть вирішенню зазначених завдань значну роль може відіграти проєктне навчання. Про це йдеться у багатьох сучасних дослідженнях. Під час створення та реалізації освітніх проєктів варто перш за все орієнтуватися на підходи вітчизняних істориків та їхні дослідження. Це забезпечуватиме поглиблене розуміння учнями історичних процесів. Адже інтегруючи історіографічні підходи та методи у педагогічну діяльність, вчитель надає учням глибоке та актуальне історичне знання з використанням передових підходів і методів, що визначаються в сучасній історіографії.

Зокрема, об'єктивність у вивченні історії України забезпечують фундаментальні дослідження М. Грушевського та сучасні тенденції Я. Грицака, Н. Яковенко. Засновуючись на методології Ю. Щербаня та М. Друженко, можна сприяти розвитку критичного мислення учнів та стимулювати їхню самостійність у вивченні історії України [29, с. 142].

На успішність проєктів з історії України впливатиме врахування важливих положень досліджень С. Плохія, І. Гіршовича, С. Яценко, а також підходи І. Лисяка та методи Ю. Шаповала. Для забезпечення впровадження актуальних та інноваційних методик в навчання історії варто враховувати внесок таких науковців, як-от: А. Портнов, О. Антонова [14, с. 97]. Поєднання наукових досягнень цих вчених з педагогічним підходом забезпечуватиме набуття учнями глибокого та інтелектуального розуміння історії. Під час проєктного навчання корисними можуть бути дослідження соціокультурного контексту новітньої історії О. Захарченка. Розкриваючи тему політичних трансформацій, доцільно використовувати аналіз В. Панченка та О. Ясінської [34, с. 165], а також враховувати підходи О. Середи та А. Савенка щодо вивчення історичних перспектив регіонального розвитку. О. Павленко у роботі «Методологія історичної

науки» вказує на важливість дослідницького підходу та підкреслює важливість активного дослідження подій і фактів як спосіб розуміння історії України [23, с. 154]. І. Горохова в роботі «Актуальні проблеми української історії», висвітлюючи важливі аспекти новітньої історії України, вказує на їхню актуальність для дослідження та розуміння сучасного суспільства.

Проектне навчання потребує також використання наукових досліджень специфічних аспектів історії України за методологією О. Микитюк та І. Сердюка; використання передових теоретичних підходів і концепцій від таких науковців, як-от: О. Павленко, І. Лучук, І. Дикань, Л. Галаган, О. Гарань [5, с. 24]. Дослідженнями Л. Беленко та І. Поліщука допомагають в розробленні педагогічних стратегій для старшої школи.

Під час проектного навчання потрібно не лише передавати учням історичні факти, але й забезпечувати поглиблене розуміння ними історичних процесів, адаптуючи методiku провідних українських науковців для максимально ефективного інтелектуального розвитку. Тому потрібно акцентувати увагу на роботі із первинними історичними джерелами, використовуючи підходи М. Зубр. Це допоможе учням власноруч аналізувати та розуміти події минулого з позиції джерелознавства.

Ефективному впровадженню проектного навчання сприяють також дослідження С. Яковенко та І. Шостак, які активно досліджують використання інноваційних методів у навчальному процесі та розвивають проектно-орієнтовані методики.

Дослідження В. Ковалівського та О. Климової спрямовані на вивчення методів інтеграції проектного навчання, що допомагає врахувати важливість проєктів як інструменту для активного залучення учнів до навчального процесу та формування практичних навичок.

Під час організації проектного навчання варто звернути увагу на

наукові публікації О. Гавриш, яка активно досліджує педагогічні аспекти інтеграції проєктного підходу в навчальний процес. Її роботи можуть бути цінним джерелом інформації для розробки ефективних методик та оцінювання учнів/студентів у процесі проєктного навчання.

Реалізація інтердисциплінарного підходу під час проєктного навчання потребує врахування розроблених методик та рекомендацій учених. Щоб створити проєкти, які об'єднують історію з іншими предметними галузями та розвивають у студентів широкий спектр навичок, можна скористатися напрацюваннями І. Ільчук та І. Швеця. Залучаючи аспекти критичного мислення та дослідницького підходу, які акцентують В. Крушельницька та Д. Шевчук, учитель підтримує учнів у творчому самовираженні та самостійному вивченні історії, створюючи власні проєкти та дослідження.

Під час впровадження на уроках історії інтерактивних та візуалізованих елементів стане в нагоді методика М. Кузьмінської та С. Гнатюка. Це зробить освітній процес цікавішим та доступнішим.

Роботи Т. Бондаренко та С. Терешченка спрямовані на дослідження використання цифрових інструментів у навчанні історії. Це дозволить підтримувати активну участь учнів та використовувати сучасні технології для покращення процесу проєктного навчання [16, с. 59]. Корисними також є методи й підходи Ю. Кравець та А. Перегіна стосовно використання онлайн-інструментів.

Відповіді на запитання, як стимулювати учнів до активної співпраці та творчого самовираження під час розробки та впровадження історичних проєктів, частково можна знайти в дослідженнях О. Загородньої та Д. Шишкіна.

У підході до проєктного навчання історії також варто враховувати методику активного використання рольових ігор та симуляцій. Ознайомлення з роботами А. Постової та О. Ластовця допоможе у

створенні сценаріїв, які дозволять учням поглиблено пережити та розіграти історичні події, сприяючи їхньому емоційному зануренню в матеріал. У цьому контексті цікавими також є праці А. Лазуренка та І. Демської, які досліджують можливості використання ігрових технологій та сучасних засобів віртуальної реальності, що створює неповторний інтерактивний досвід для учнів/студентів, роблячи навчання історії захоплюючим та практичним.

Методи менторства та співпраці зі студентами у формуванні їхнього історичного бачення досліджують Л. Древіль та В. Яценко. Їхні ідеї знадобляться для активного включення здобувачів освіти в дискусії, спільні дослідження, що сприятиме розвитку їхньої самостійності.

Проблемі створення структурованого та ефективного середовища для навчання та розвитку студентів присвячені праці І. Скрипін та О. Столяренка. Реалізація їхніх методик сприятиме створенню відкритого та динамічного середовища для обміну ідеями та розвитку креативності в галузі історії. Орієнтуючись на дослідження В. Білої та В. Кобзаря, учитель усвідомлюватиме важливість залучення учнів до власного навчання та розвитку критичного мислення через діалог та обговорення.

Розглянемо деякі підходи зарубіжних науковців, які можуть слугувати основою для створення ефективних проєктів із дослідження новітньої історії.

Застосування проєктів у вивченні історії дозволяє студентам/учням більш глибоко занурюватися у тему та розкривати різні аспекти історичних подій. Цей підхід також підтримує розвиток практичних навичок, таких як робота з інформацією, аналіз джерел та комунікація в групі. Про це йдеться в роботі Річарда Маріуса «A Short Guide to Writing about History», де автор підкреслює важливість аналізу та критичної оцінки історичних джерел.

Всіляко підтримує розвиток критичного мислення Семуель

Вайнберг. У праці «Teaching Critical Thinking in History» він вказує на те, що важливо сприяти розвитку критичного мислення учнів шляхом постановки питань, ставлення до історичних фактів критично та аналітично, а також звертати увагу на розрізнення фактів і інтерпретацій [22, с. 165] .

Джеймс Лоуен у своєму дослідженні «Lies My Teacher Told Me: Everything Your American History Textbook Got Wrong» звертає увагу на важливість уникання стереотипів і заблокованих поглядів на історію та рекомендує допомагати учням розкривати історичні факти з різних точок зору.

Теренс Гордон вважає, що застосування проектного навчання на уроках історії сприяє розвитку креативності та самовираженню. Ці питання автор розглядає у виданні «Creativity in History Education». Інший автор – Роберт Бланч у праці «Using Technology in Social Studies Education» розкриває значення використання сучасних технологій та онлайн-ресурсів для збору і обробки інформації, створення презентацій та спільної роботи над історичними проектами.

Корисною для нашого дослідження є також публікація Альфреда Льюїса «Teaching Students to Self-Assess», де автор описує освітні практики із заохочення учнів до побудови власної освітньої траєкторії, яка сприяє формуванню здатності визначати свої цілі та вчитися самостійно здобувати знання.

Робота за проектним методом дозволяє врахувати різноманітні стилі навчання учнів, адже кожен проєкт може вимагати різних вмінь та підходів. За результатами досліджень, які проводили Анна Лам та Джилліан Кінг, проектне навчання сприяє розвитку творчого мислення та здатності до самостійної праці [12, с. 59] . Вивчення історії через проєкти стає не лише засобом передачі інформації, але й інструментом для формування критично мислячих і самостійних особистостей.

Крім того, під час використання проектного навчання в історичній освіті учні можуть розвивати навички аналізу та синтезу інформації, оскільки вони залучені до збору та обробки різноманітних джерел. Дослідження Джона Хейло і Хелен Шерман підтверджують, що такий підхід допомагає створити учнівське середовище, де акцент робиться на глибокому розумінні історії, а не лише на фактах.

Використання проектів також сприяє розвитку комунікативних навичок, оскільки учні часто взаємодіють між собою, обговорюючи ідеї та обмінюючись думками. Це відповідає вимогам сучасного освітнього середовища, де співпраця та комунікація важливі для успіху.

За дослідженнями Лори Томпсон та Шері Улмер, проектне навчання історії також підсилює здатність учнів до критичного оцінювання джерел та вирізнення фактів від інтерпретацій. Це сприяє розвитку історичного мислення та збільшує культурну грамотність учнів.

Крім того, застосування технологій у процесі проектного навчання, як вказують дослідження Джона Шліппера та Джейсона Фармана, застосування технологій у процесі проектного навчання може стимулювати інтерес учнів та робити навчання більш ефективним і захоплюючим [15, с. 123].

Покликаність до інтердисциплінарності є ще однією перевагою проектного навчання. В історичних проектах учні можуть взаємодіяти з іншими предметами, такими як література, мистецтво або географія, що створює повніше та комплексніше розуміння історичних подій. Це також відзначається у роботах дослідників, таких як Лінда Левстейн та Джойс Веллман, що вивчають переваги інтегрованого навчання.

Дослідження, проведені Едвардом Аййу та Сюзен Гросс, вказують на те, що проектне навчання може стимулювати в учнів поглиблене розуміння історичних контекстів, сприяючи розвитку аналітичних навичок і рефлексії. Такий підхід робить уроки історії не лише

засобом передачі інформації, але й сприяє розвитку історичної свідомості та критичного осмислення минулого [34, с. 127] .

Таким чином, застосування проєктного навчання в історії не лише сприяє усвідомленню ключових фактів, але і підготовлює учнів до викликів сучасного світу, розвиваючи широкий спектр навичок та компетентностей. В глибшому розгляді, застосування проєктного навчання в історії може сприяти формуванню критичного історичного мислення, де учні вивчають не лише події, але і причинно-наслідкові зв'язки, погляди різних груп на події, інтерпретації та перспективи.

Використання методу проєктів у вивченні історії актуальне, оскільки вони сприяють розвитку аналітичних та критичних навичок учнів. За словами істориків, такий підхід дозволяє учням глибше зануритися в історичний контекст, розуміти причинно-наслідкові зв'язки та взаємодії подій. Історики, наголошують на тому, що проєктні методи дозволяють студентам самостійно досліджувати історичні явища, розвиваючи при цьому навички аналізу джерел та критичного мислення [43, с. 57] . Це сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та формуванню стійкого історичного розуміння. Застосування проєктних методів в навчанні історії також сприяє практичному застосуванню знань, що робить процес вивчення більш цікавим та реальним для учнів. Це підтверджується дослідженнями, які показують покращення академічних результатів та зацікавленості учнів у історії при використанні проєктних методів [3, с. 68].

Крім того, історичні проєкти можуть стимулювати творчість та самовираження учнів, що сприяє їх особистісному розвитку. Цей підхід взаємодії з історичним матеріалом може зробити навчання більш доступним і привабливим для різних стилів навчання та обдарувань учнів.

Зважаючи на сучасну динаміку інформаційного світу, історичні проєкти допомагають у формуванні в учнів/студентів навичок роботи з

різноманітними джерелами інформації, включаючи електронні ресурси та архіви. Це є важливим, оскільки учні/студенти повинні вміти критично оцінювати та обробляти історичні дані в сучасному інформаційному середовищі.

Отже, з огляду на зазначені переваги, використання проектних методів у вивченні історії не лише покращує академічні результати, але й сприяє розвитку комплексу навичок, необхідних для успішного функціонування у сучасному суспільстві.

Участь у навчальних проектах сприяє розвитку соціальних навичок (soft skills) здобувачів освіти:

- Навичка тісної співпраці в командах: здатність ефективно працювати у групах, розподіляти завдання та взаємодіяти для досягнення спільної мети.
- Здатність до аналізу та розв'язання проблем: отримання навичок системного підходу до розв'язання завдань, враховуючи різноманіття джерел та перспектив.
- Професійні навички дослідження: освоєння методів збору та аналізу інформації, формулювання дослідницьких питань та гіпотез, а також представлення результатів.
- Навичка ефективної презентації: виразно висловлюватися та презентувати власні дослідження перед аудиторією.
- Самостійність та відповідальність: учні навчилися самостійно організовувати свою роботу, виконувати завдання та приймати відповідальність за результати своєї діяльності.
- Критичне мислення та здатність критично оцінювати джерела інформації.
- Навичка колективного навчання, обміну знаннями та підтримки одне одного.
- Навичка рефлексії та самооцінки: здатність аналізувати та

вдосконалювати свої навички.

Використання проєктних методів навчання у вивченні історії є дуже актуальним і має численні обґрунтування та переваги. По-перше, під час проєктного навчання учні активно залучаються до освітнього процесу. Вони стають активними учасниками, а не пасивними слухачами, що сприяє більшій мотивації та зацікавленості в навчанні. По-друге, проєктні завдання ставлять перед учнями завдання розмірковувати, аналізувати та розв'язувати реальні історичні проблеми, що сприяє розвитку їхнього критичного мислення та аналітичних навичок. По-третє, проєктне навчання дозволяє інтегрувати знання з різних галузей і дисциплін. Учні можуть вивчати історію як складну мережу, пов'язану з політикою, культурою, економікою та іншими аспектами. По-четверте, використання проєктів дає учням можливість розвивати навички, які їм корисні в реальному житті, такі як робота в команді, рішення проблем, комунікація та лідерство. По-п'яте, учні можуть глибше досліджувати конкретні історичні теми або персоналії через проєктні завдання, що дає їм можливість стати експертами в обраному напрямку. Нарешті, проєктне навчання дозволяє створювати завдання, які відображають сучасні події і проблеми, що робить навчання історії більш актуальним та цікавим для учнів. Всі ці фактори роблять проєктне навчання вивчення історії більш цікавим, ефективним і актуальним для учнів, допомагаючи їм розвивати необхідні навички і підготуватися до вимог сучасного світу.

Особливу роль відіграє проєктне навчання в розвитку критичного та логічного мислення, оскільки вони вимагають аналізу, розробки стратегій та прийняття обґрунтованих рішень. Це також сприяє удосконаленню комунікативних навичок через співпрацю та взаємодію в групі, що є важливим для подальшого професійного успіху. Учні, залучені до проєктів, розвивають свої навички самостійності, творчості та співпраці. Це сприяє формуванню їхньої здатності аналізувати інформацію,

вирішувати завдання та взаємодіяти з однолітками. Проектна діяльність стимулює активний процес навчання та сприяє глибшому засвоєнню знань.

Глибше в процесі проектів учні розвивають критичне мислення, оскільки вони змушені аналізувати різні погляди та вибирати найефективніші рішення. Це також сприяє розвитку саморегуляції, оскільки вони відповідають за свій власний навчальний процес та власний внесок у проект. Глибокий іммерсивний досвід, наданий проектами, забезпечує учнів можливістю поглибленого вивчення предмету та розвитку ключових компетентностей [11, с. 43].

Під час участі у проектах учні не лише освоюють конкретні знання, але й вчаться адаптувати їх до різних ситуацій. Це сприяє гнучкості мислення та вмінню вирішувати завдання в змінному середовищі. Крім того, учні вивчають ефективні методи комунікації, що є важливим елементом розвитку їхніх комунікативних навичок та сприяє побудові успішних взаємин як у навчальному середовищі, так і в подальшій кар'єрі.

Глибший розвиток в проектній діяльності також включає в себе формування критичної оцінки власної роботи та роботи команди. Учні навчаються визначати сильні та слабкі сторони, вдосконалювати свої навички та взаємодіяти для досягнення спільної мети. Цей процес сприяє не лише інтелектуальному, але і емоційному зростанню учнів, роблячи їх готовими до викликів у невизначеному майбутньому.

Проекти мають значний вплив на розвиток критичного мислення, дослідницьких навичок та комунікативних компетентностей учасників. Назвемо кілька способів формування цих здатностей. Наприклад, аналіз і проблемне мислення: під час роботи над проектом учасники зазвичай зіткнуться з різними проблемами та завданнями, які вимагають аналізу і критичного мислення для знаходження ефективних рішень.

Колективна співпраця: проекти часто передбачають роботу в команді, що розвиває навички співпраці, вирішення конфліктів та

ефективної комунікації між учасниками.

Дослідницька робота: учасники проектів зазвичай здійснюють дослідження, збирають та аналізують інформацію, що сприяє розвитку дослідницьких навичок та умінь обробки даних.

Публічна презентація: представлення результатів проекту перед іншими людьми вимагає від учасників розвитку навичок громадського виступу та вміння чітко та переконливо комунікувати свої ідеї.

Отже, проекти стимулюють розвиток когнітивних, соціальних та комунікативних навичок, що є важливими в сучасному освітньому процесі.

Робота над проектами спонукає учасників ставити запитання, сумніватися, аналізувати інформацію та розглядати різні підходи до розв'язання завдань. Це сприяє розвитку критичного мислення та оціночних навичок.

Цінність використання наукових напрацювань вітчизняних та зарубіжних авторів полягає в тому, що розроблені ними методологічні засади можуть бути враховані при конструюванні уроків історії, які стимулюють активне навчання, розвиток критичного мислення та креативності учнів. Освоєння цих підходів може покращити якість історичного навчання і розуміння новітньої історії.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ І ФОРМИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ З НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

2.1 Зміст навчального проєктування на уроках історії в старших класах

Як зазначалося раніше, проєктна технологія є предметом дослідження багатьох науковців. Мета дослідження проєктного навчання в старших класах з новітньої історії полягає в розумінні впливу цього педагогічного методу на освіту старшокласників з огляду на події і тенденції, що стосуються останніх десятиліть.

Цінними для нашої роботи є наукові розвідки, де здійснено аналіз сучасних історичних подій: досліджено вплив актуальних історичних подій на зміст та методику навчання в старших класах, а також продемонстровано розуміння того, як вони впливають на молодше покоління. Важливими також є оцінки ефективності проєктного навчання: вивчено, як проєктне навчання впливає на академічні досягнення, їхні навички аналізу та розуміння складних історичних процесів. Крім того, потрібно дослідити інтерес учнів: визначити, наскільки учні цікавляться сучасною історією та як проєктне навчання може сприяти підвищенню їхнього інтересу до цієї галузі. Враховано також аналіз розвитку критичного мислення: вивчення того, наскільки добре проєктне навчання допомагає розвивати критичне мислення старшокласників, їхню здатність аналізувати історичні факти та події. Проєктне навчання розглядається через призму його впливу на готовність студентів/учнів брати участь в громадянському житті, враховуючи сучасні виклики і проблеми.

Дослідження зазначених аспектів проєктного навчання сприяють вдосконаленню педагогічних практик в старших класах з огляду на

актуальні події і тенденції в новітній історії та підготувати учнів до розуміння сучасного світу.

На основі аналізу праць вітчизняних науковців в галузі історичної дидактики ми дійшли висновку, що застосування проєктів у вивченні новітньої історії України має свої особливості. Серед цих особливостей виокремимо таке:

- 1) *Актуальність та релевантність*: проєкти у новітній історії України дозволяють учням досліджувати події та явища, які мають прямий зв'язок із сучасним життям і стосуються сучасних викликів і проблем.
- 2) *Розвиток аналітичних навичок*: учні вчаться аналізувати складні історичні контексти, розуміти причини та наслідки історичних подій, а також критично ставитися до джерел інформації.
- 3) *Залучення різних джерел інформації*: учні мають можливість використовувати різноманітні джерела: архівні документи, свідчення, світлини, спогади, а також сучасні джерела, такі як новини та дослідження.
- 4) *Співпраця та комунікація*: проєкти можуть бути виконані в групах, що сприяє розвитку навичок співпраці, обміну ідеями та комунікації.
- 5) *Використання креативних підходів*: учні мають можливість виразити свою креативність та індивідуальний підхід через створення різних продуктів, таких як презентації, відеоролики, графічні роботи, есе тощо.
- 6) *Стимулювання самостійного навчання*: учні можуть самостійно обирати теми для дослідження, розвивати навички самоорганізації та самостійного навчання.
- 7) *Вивчення альтернативних поглядів*: проєкти дозволяють учням досліджувати історію з різних точок зору та порівнювати різні історичні інтерпретації.

Для повноти розкриття проблеми проєктного навчання нам важлива також думка істориків щодо особливостей застосування проєктів у вивченні новітньої історії України. Вони вважають, що засадничими є такі підходи:

- 1) *Глибинний аналіз подій*: за допомогою проєктів учні можуть глибше розібратися в складних подіях та процесах, які відбувалися в Україні у XX та XXI століттях. Історики наголошують на важливості розуміння причин і наслідків історичних подій, і проєктна робота дозволяє це зробити.
- 2) *Критичний погляд на історію*: учні рекомендують навчати учнів ставитися до історії критично та об'єктивно. Проєктна діяльність допомагає учням аналізувати інформацію, визначати можливі перекручення фактів та інтерпретації.
- 3) *Дослідницький підхід*: історики підкреслюють важливість дослідницького підходу до вивчення історії. Проєкти дозволяють учням вести дослідження, вивчати джерела та робити власні висновки.
- 4) *Розгляд альтернативних точок зору*: вивчення історії України через проєкти може підкреслити різні історичні інтерпретації та точки зору. Учні можуть розглядати події з різних позицій та обирати свої власні дослідницькі шляхи.

Застосування проєктів у вивченні новітньої історії України сприяє більш глибокому розумінню історичних процесів та розвиває важливі навички учнів. Зважаючи на рівень старшокласників, важливо, щоб проєктне навчання в 10-11 класах мало такі характеристики:

- Спеціалізація: учні можуть вибирати проєкти, які відповідають їхнім конкретним інтересам і майбутнім планам. Це може включати глибоке вивчення конкретних предметів або професійних галузей.
- Міждисциплінарність: проєкти можуть об'єднувати різні предмети і

дисципліни, щоб показати учням, як знання можуть бути застосовані в різних контекстах.

- Самостійність: учні можуть відчувати більшу відповідальність за своє навчання та проекти, які вони обирають. Це може підготувати їх до незалежного навчання в майбутньому.
- Еволюція: важливо мати систему оцінювання, яка враховує як якість виконання проекту, так і процес навчання. Вчитель може оцінювати спроби учнів вдосконалювати свої навички та розвивати критичне мислення.

Спираючись на джерела та концепції проектного навчання, можна визначити ролі вчителя та учня в процесі проектної діяльності. Перш за все, зазначимо, що роль вчителя виявляється в кількох аспектах:

- 1) *Гід і організатор*: учитель виступає в якості гіда, який визначає загальну мету проекту, структуру та завдання. Він організовує роботу групи та допомагає учням визначити шляхи досягнення цілей.
- 2) *Консультант та джерело інформації*: учителю довіряють роль консультанта, який надає джерела інформації та рекомендації щодо дослідження. Він сприяє пошуку та використанню надійних джерел даних.
- 3) *Фасилітатор*: учитель сприяє співпраці та комунікації в групі проекту, стимулюючи обговорення та обмін ідеями.
- 4) *Оцінювач*: учитель визначає критерії оцінювання проектів і оцінює результати роботи учнів, надаючи конструктивний фідбек.

Учень також може виконувати кілька ролей:

- 1) *Дослідник і аналітик*: учень відіграє роль дослідника, збираючи, аналізуючи та оцінюючи інформацію з різних джерел. Він розвиває навички критичного мислення.
- 2) *Творець і виробник*: учень стає творцем проекту, використовуючи

зібрані дані та ідеї для створення конкретного продукту чи роботи.

- 3) *Співпрацівник*: учень співпрацює з іншими учнями у рамках команди або групи, де вони разом працюють над проектом, обмінюються ідеями і вирішують спільні завдання.
- 4) *Самостійний навчальник*: учень бере на себе відповідальність за власне навчання, шукаючи і використовуючи ресурси та джерела.
- 5) *Презентатор*: учень представляє результати проекту перед аудиторією та аргументує свої висновки.

Слід зазначити, що взаємодія вчителя та учня в процесі проектної діяльності сприяє розвитку креативності, самостійності, співпраці та критичного мислення учнів. Учасники проекту активно залучаються до процесу навчання та спільно досягають поставлених цілей.

Розглянемо форми та способи організації навчальних проєктів під час вивчення новітньої історії, які, на думку вчителів-практиків можуть бути ефективними за умови їхньої правильної організації.

Історичні реконструкції: створення історичних реконструкцій, відеороликів, архівів або навіть історичних сайтів, може спонукати учнів докладно вивчати певну епоху чи подію.

Глибокий дослідницький проєкт: учні обирають важливу історичну тему /подію /постать та проводять глибоке дослідження, створюючи документи, публікації, звіти або презентації, які детально розкажуть про їхні висновки. Потрібно задавати учням завдання на аналіз інтерактивних історичних джерел, таких як історичні карти, документи, світлини або архівні джерела. Це дозволяє їм самостійно вивчати матеріали та формулювати власні висновки.

Дослідження архівних джерел: пошук та аналіз архівних документів може бути важливою частиною історичного дослідження.

Усноісторичний проєкт: учні можуть інтерв'ювати старші покоління, щоб зібрати свідчення про історичні події, які не внесені в

офіційні джерела.

Соціальний аналіз: учні досліджують соціальні аспекти історії, включаючи вплив подій на суспільство та індивідів.

Дослідницька подорож: організація екскурсії до історичних місць або музеїв для поглибленого вивчення конкретних подій чи епох.

Створення історичних документальних фільмів: учні можуть створити документальні фільми про важливі історичні події чи постаті.

Участь в історичних конференціях: учні беруть участь у шкільних чи регіональних історичних конференціях, де вони зможуть представити свої дослідження та ділитися ними з іншими.

Симуляції / ігри: застосовуються для того, щоб учні могли досліджувати та розуміти складні історичні процеси. Під час залучення учнів до історичних ігор або симуляцій вони можуть відчувати себе у ролі учасників історичних подій. Це розвиває їхню емпатію та розуміння історії зсередини.

Рольові ігри: учні можуть «жити» історією, граючи ролі реальних або уявних персонажів. Проведення рольових ігор, де учні відтворюють ролі історичних постатей або учасників подій, допомагає їм краще зрозуміти контекст та мотивації дій людей минулого. Це також сприяє креативності та спроможності до емпатії.

Діалогові проєкти: заохочують учнів грати ролі історичних постатей та діалогів, щоб краще зрозуміти їхні мотиви та дії.

Створення історичних казок або мультфільмів: учні можуть створити свої історичні казки або анімації, щоб розповісти історії про певні події або постаті.

Історичний дослідницький журнал: учні створюють свої історичні «дослідницькі журнали», в яких вони відображатимуть основні події, постаті та аналізуватимуть їх.

Дебати і дискусії: можна організувати дебати з історичних питань,

де учні будуть виразно висловлювати свої точки зору та аргументи на їх підтримку.

Музей історії: Створіть історичний музей в класі, де учні представляють важливі артефакти та розповідатимуть про них.

Історична карта: учні створюють історичну карту, на якій вони позначають важливі місця та події.

Соціальні мережі: учні створити історичні сторінки в соціальних мережах для певних історичних персонажів або подій.

Порівняльні аналізи: учні виконують завдання на порівняльний аналіз різних історичних епох або цивілізацій.

Ці проєктні методи сприяють активному навчанню, стимулюють творчий підхід і сприяють формуванню в учнів історичної компетентності, роблячи вивчення історії цікавим і пізнавальним процесом. Вони спрямовані на поглиблене вивчення історії та розвиток дослідницьких навичок старшокласників. Ці методи допоможуть учням глибше зрозуміти історію, розвиваючи в них критичне мислення, творчість та аналітичні навички.

Розглянемо деякі форми проєктного навчання детальніше. Так, організовуючи групові дискусії на уроках новітньої історії України, потрібно акцентувати увагу на стимулюванні критичного мислення учнів. Об'єднуючи учнів у групи, треба кожній давати можливість висловити власні погляди на ключові аспекти подій та лідерів української історії.

Цей підхід допомагає учням не лише засвоїти факти, але й розвивати навички аналізу, аргументації та взаємодії з різними точками зору. Під час дискусій вчитель, як організатор, повинен стимулювати учнів задавати глибокі питання, обговорювати різні підходи та знаходити аргументи для підтримки своїх думок. Цей процес сприяє формуванню критичного мислення, розширенню горизонтів та збагаченню розуміння складних історичних контекстів.

Особливу увагу слід приділяти створенню атмосфери взаємоповаги та відкритості, щоб кожен учень відчував зручність висловлювати свої ідеї та приймати відмінні погляди. Групові дискусії є не лише способом вивчення історії, але й платформою для розвитку комунікативних та аналітичних навичок.

Під час дискусії потрібно сприяти обміну думками між групами, розширюючи обговорення та допомагаючи учням виокремлювати ключові аспекти теми. Через цей взаємодіючий підхід учні отримали можливість не лише слухати інші точки зору, але і розвивати свої власні ідеї в процесі дискусії.

Організація таких групових дискусій впливає на формування культури обговорення в класі, стимулюючи учнів долучати свої унікальні внески до загального розуміння історії України. Під час групових дискусій з новітньої історії України учні активно обговорюють, наприклад, ролі ключових постатей під час Помаранчевої революції. Кожна група досліджує конкретну постать, представляючи свою точку зору на внесок цієї особи у події. Наприклад, одна група може фокусуватися на ролі В. Ющенка, інша – Ю. Тимошенко.

Також важливою темою може бути обговорення перспектив історії після Майдану. Групи висловлюють свої власні погляди щодо подій після 2014 року та впливу цих подій на політичну та соціальну ситуацію в Україні. Це надає учням можливість розвивати свою аналітичну думку та здатність виражати власні думки. Такі обговорення стимулюють критичне мислення, допомагаючи учням аналізувати події та розвивати навички аргументації у висловленні своїх поглядів на історичні питання.

На уроках новітньої історії України групові дискусії варто поширювати на обговорення складних соціокультурних аспектів, наприклад, впливу культурних змін на суспільство під час періоду незалежності. Учні у групах досліджують роль мови, літератури та інших

культурних виявів у формуванні національного ідентитету. Також, групові дискусії можуть стосуватися важливих суспільних питань, таких як роль молоді у подоланні викликів часу, або стратегії розвитку економіки в умовах глобалізації.

Ці приклади групових обговорень відображають різноманітність тем та підходів, які можна використовувати на уроках новітньої історії для стимулювання критичного мислення та глибокого розуміння подій. Наприклад, на уроках новітньої історії України формуються висновки про важливість розуміння різних перспектив на історію. Учні, долучаючись до групових дискусій, вчаться враховувати різні погляди та розуміти, як вони впливають на інтерпретацію минулого.

Крім того, через обговорення соціокультурних аспектів та суспільних питань, учні розвивають вміння застосовувати історичні знання до аналізу сучасних подій. Це стимулює їхню власну громадянську активність та сприяє формуванню обґрунтованих поглядів на сучасні виклики. За допомогою такого підходу до вивчення новітньої історії України учні отримують не тільки знання про минуле, а й розвивають критичне мислення, комунікативні навички та здатність аналізувати сучасний світ на основі історичного контексту.

Важливо зазначити, що учні не лише засвоюють конкретні історичні факти та події, але й вчаться ефективно взаємодіяти у групах. Це сприяє розвитку комунікативних навичок, уміння слухати та висловлювати свої думки, а також приймати погляди інших. Учні виробляють навички критичного мислення та критичної оцінки інформації, котру вони отримували під час обговорень. Це є основою для формування самостійних, осмислених думок та розуміння того, як історія впливає на сучасність.

Загалом, такий підхід сприяє глибокому розумінню та вивченню новітньої історії України, підготовці учнів до самостійного аналізу та

висновків щодо подій, що формують їхнє сучасне життя.

Рольові ігри можуть допомогти учням відчувати емоційне занурення у історичний контекст, розширюючи їх розуміння подій. Обговорення сприяє обміну думками та поглядами, розвиваючи комунікативні навички. Історичні симуляції, використовуючи сучасні технології, можуть надати віртуальне відчуття минулого та покращити залучення учнів до вивчення історії. Ці методики сприяють формуванню інтересу до історії та розумінню значущості історії для сучасного світу. Наприклад, при рольовій грі учні можуть виконувати ролі видатних історичних постатей чи учасників подій, щоб краще зрозуміти їхні мотивації та перспективи. Рольові ігри дають можливість студентам/учням відчувати себе в ролі важливих постатей часів, що вивчаються, що сприяє кращому розумінню контексту та мотивації подій.

Проводячи рольову гру в старших класах, можна обрати симуляцію дипломатичних переговорів. У ролі представника історичної постаті учень активно спілкується з іншими учасниками, намагаючись знайти компроміси та вирішити ключові питання події. Це дозволяє глибше зануритися в контекст історії та розширити свій розуміння тогочасних подій.

В ролі історичної постаті під час драматизації подій учень відчуває відповідальність перед класом, представляючи контекст і світогляд того часу. Участь учнів у судовій процедурі спонукає їх ретельно вивчити аргументи та контраргументи, розвиваючи навички логічного мислення та виразного висловлювання. Ці рольові ігри з історичними темами збагачують розуміння минулого та поглиблюють історичну свідомість.

Впроваджуючи історичні рольові ігри, треба взяти до уваги, що це не лише ефективний метод вивчення, але і засіб розвитку критичного мислення та спроможності розуміти різні точки зору. Події, які учні імітують, стають для них не лише історичним фактом, але й особистим

досвідом, що дозволяє глибше сприйняти сутність історії. Ці різнобічні методики допомагають учням краще зрозуміти та оцінювати історичні події з різних ракурсів.

Обговорення може стосуватися дискусійних тем, наприклад, перспектив різних соціальних груп під час конкретних історичних подій. Щодо історичних симуляцій, використання відтворень важливих подій чи використання віртуальної реальності може надати учням можливість «перенестися» у минуле та відчувати атмосферу того часу. Наприклад, імітація обговорення головних питань часів революцій або віртуальне відвідування історичних місць. Важливо враховувати джерела та погляди істориків. Можна використовувати аутентичні документи, листи, часописи тощо, щоб учні мали можливість аналізувати первинні джерела та формувати власні думки. При цьому, дотримання наукової точності та об'єктивності важливо для правильного розуміння історії.

Крім того, можна використовувати різні креативні завдання, наприклад, створення історичних афіш, есе чи віршів, щоб стимулювати творчий підхід до вивчення історії. Також інтерактивні проекти, які включають дослідження та презентації, можуть розвивати навички самостійної роботи та глибше занурювати учнів у тему.

Сприймаючи виклик створення історичного квесту, можна розробити захоплюючий сценарій, де учні вирушають в подорож у минуле, розгадуючи завдання та збираючи факти. Цей метод стимулює учнів до активного вивчення історії, сприяючи їхньому інтелектуальному зростанню.

Важливо також враховувати індивідуальні потреби та інтереси учнів, адаптуючи методики до їхнього рівня розуміння та емоційної взаємодії з матеріалом. Комбінування різних інтерактивних підходів допомагає зробити процес вивчення історії більш цікавим та ефективним.

Використання інтерактивних методик на уроках новітньої історії

України може значно збагатити процес навчання. Під час обговорень учнів можуть активно висловлювати свої думки щодо подій, аналізувати історичні факти та робити висновки.

Розглянемо приклади історичних проєктів різного змісту.

Проєкт «Ролі ключових персоналій» спрямований на вивчення та аналізування групами ролі таких постатей новітньої історії України, як-от: Леся Українка, Степан Бандера, Василь Стус. Проєкт може включати біографічні аспекти, вплив на суспільство та перспективи національного розвитку.

Проєкт «Аналіз революцій»: групи можуть провести дослідження про події Майдану 2013–2014 років та порівняти їх з іншими революційними рухами в історії. Проєкт може включати аналіз причин, наслідків та вплив на політичну картину України.

Проєкт «Вплив Чорнобильської катастрофи»: групи можуть розглядати наслідки та вплив Чорнобильської катастрофи на Україну та світ. Проєкт може включати аналіз екологічних, соціальних та політичних аспектів цієї трагедії.

Проєкт «Роль жінок у сучасній Україні» – це коли групи вивчають роль жінок у сучасній історії України, зосереджуючись на їхньому внеску у політику, громадську діяльність та культурну сферу. Проєкт може включати аналіз визначних постатей та жіночих організацій.

Проєкт «Еволюція політичної системи»: групи вивчають етапи еволюції політичної системи України після проголошення незалежності. Проєкт може охоплювати вибори, формування партій, роль президентства та парламенту в країні.

Проєкт «Вплив Євромайдану на суспільство»: учням пропонуємо аналізувати вплив Євромайдану на суспільство України, розглядаючи зміни в політиці, суспільному ставленні та активізацію громадян. Проєкт може включати дослідження ролі медіа та соціальних мереж у цих подіях.

Проект «Розвиток культури та мистецтва»: групи досліджують розвиток культури та мистецтва в сучасній Україні, звертаючи увагу на новітні тенденції, важливі культурні події та взаємодію зі світовою культурою.

Проект «Запровадження реформ»: групи можуть аналізувати реформи в різних сферах українського суспільства, таких як освіта, охорона здоров'я, правоохоронна система та інші. Проект може включати оцінку ефективності та вплив на життя громадян.

Ці теми дозволяють учням глибше зрозуміти різні аспекти сучасної історії України та розвивати критичне мислення в контексті сучасних соціальних та політичних викликів.

Як показує практика, ефективне проектного навчання сприяє розвитку навичок дослідницької роботи здобувачів освіти. Для розвитку дослідницьких навичок учнів/студентів на уроках новітньої історії України через Інтернет-ресурси та бази даних можна використовувати електронні бібліотеки та архіви, такі як Центр досліджень визвольної боротьби, які надають доступ до документів і архівних матеріалів. Залучення учнів до аналізу первинних джерел та використання онлайн-ресурсів сприятиме їхньому критичному мисленню та дослідницьким навичкам.

На уроках новітньої історії України для розвитку дослідницьких навичок учнів потрібно використовувати Інтернет-ресурси та бази даних електронні бібліотеки. Зокрема Центр досліджень визвольної боротьби може стати для учнів цінним джерелом документів та архівних матеріалів. Активна участь в аналізуванні первинних джерел та використання онлайн-ресурсів не лише збагачує знання учнів з новітньої історії, але й розвиває критичне мислення та дослідницькі вміння.

Під час навчальних проєктів вчителі використовують Інтернет-ресурси та бази даних для дослідження тем та збору необхідної інформації. Залучення до електронних бібліотек і архівів дозволяє учням глибше

вивчити теми проектів та підтримати висновки документальними джерелами. Цей підхід сприяє розвитку в учнів навичок самостійного пошуку та обробки інформації, що важливо для успішного виконання навчальних завдань.

Наприклад, під час проекту з історії можна використовувати архіви Музею історії України та переглянути онлайн-експозиції. Це дозволяє зазирнути в різні періоди та події, користуючись первинними джерелами. Також, використовуючи ресурси, які вказують на зміни та нові дослідження в обраній темі, учні поглиблюють своє розуміння та аналіз. Усе це сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та формуванню власного критичного погляду на історичні події.

Наведемо корисні посилання, які можна використовувати під час навчального проектування з історії:

- Українська Електронна Енциклопедія (ukrwiki.org): інтерактивна енциклопедія, яка надає зручний доступ до інформації з різних періодів історії України. Учні можуть використовувати її для пошуку базових фактів та огляду тем.
- Цифрова бібліотека «Історична преса» (<http://historical-press.lib.ua/>): збірка історичних газет та періодичних видань, яка дозволяє вивчати події різних епох в оригінальному контексті.
- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/>): доступ до електронних ресурсів, включаючи наукові статті та публікації з історії, що може бути використано для поглибленого дослідження.
- Українська історична енциклопедія (<http://history.org.ua/>): енциклопедичний ресурс, який надає детальні статті з різних періодів української історії та культури.
- Проект «Історія України» на сайті «Геріон» (<https://www.herion.org.ua/>): інтерактивний проєкт із вивчення історії

України, який містить інформацію, графіки та картографічні матеріали.

Використання таких ресурсів може сприяти розвитку дослідницьких навичок та поглибленому вивченню історії України. Використання дослідницьких сайтів та електронних ресурсів з історії України може розширити знання користувача через доступ до первинних джерел та наукових матеріалів. Це сприяє глибокому вивченню подій, розвитку критичного мислення та створенню наукових проєктів, а також допомагає у поглибленому дослідженні конкретних аспектів історії України.

Крім того, здобувач освіти може використовувати ці ресурси для розширення своїх знань, оцінки достовірності інформації, та активного участі у власному навчанні. Використання дослідницьких сайтів сприяє розвитку аналітичних та інформаційних навичок, а також дозволяє залишатися в курсі останніх наукових досліджень та новин, пов'язаних з історією України.

Такий підхід до вивчення історії надає користувачеві можливість стати більш обізнаним у вибраних темах, а також розвивати навички критичного мислення, самостійного пошуку та аналізу інформації. Використання електронних ресурсів є ефективним інструментом для збагачення знань та поглиблення розуміння історії України, забезпечуючи актуальний та широкий погляд на минуле країни.

Використання дослідницьких сайтів та електронних ресурсів з історії України сприяє критичному мисленню, розвиває навички оцінки достовірності інформації, порівняння різних точок зору, визначення структури аргументації, ідентифікації можливого біасу та формулювання запитань для подальшого дослідження. Це допомагає користувачеві розширити розуміння історичних подій та аналізувати інформацію з критичною перспективою.

Наприклад, для вивчення Голодомору 1932-1933 років учні можуть

скористатися ресурсом «Голодомор: історія та пам'ять». Архівні світлини, документи та розповіді очевидців на цьому сайті нададуть матеріали для глибокого аналізу подій.

Також електронна бібліотека «Історична преса» дозволить переглядати газети того періоду, виокремлюючи офіційні та альтернативні погляди.

Отримана інформація з цих ресурсів може бути використана для формування в учнів власного розуміння подій. Наприклад, вони можуть аналізувати різні точки зору, визначати ключові теми та здійснювати порівняльний аналіз подій в різні періоди.

У процесі дослідження важливо використовувати отримані матеріали для створення своїх висновків та думок. Наприклад, учні можуть розглядати вплив Голодомору на суспільство або аналізувати роль козаків у формуванні української ідентичності. Такий підхід дозволяє не лише засвоїти факти, але й активно залучати свої навички аналізу та критичного мислення для глибшого розуміння історії України.

2.2 Практичні етапи розробки та реалізації навчальних проєктів з новітньої історії

Однією з ознак методу проєктів є його алгоритмізованість. Метод проєктів як педагогічна технологія має певну структуру, яка за своєю сутністю відбиває загальну логіку проектної діяльності. У науково-педагогічній літературі зустрічаються різні підходи щодо визначення етапів проектної діяльності. Зупинимося на деяких з них.

Так, автори навчально-методичного посібника «Освітні технології» пропонують таку структуру поділу на етапи, яка ілюструє технологічність методу проєктів:

- 1) Підготовка (визначення теми й мети проєкту).

- 2) Планування: визначення джерел, засобів збору, методів аналізу інформації, засобів представлення результатів; встановлення критеріїв оцінки результату й процесу.
- 3) Збирання інформації (спостереження, робота з літературою).
- 4) Аналіз (аналіз результатів, формулювання висновків).
- 5) Подання й оцінка результатів (усний, письмовий звіт, оцінка результатів і процесу дослідження).

Іншими критеріями керується С. Сисоєва. Вона виділяє етапи методу проектів, розмежовуючи діяльність учителя і учнів, і пропонує такі кроки діяльності з проектування:

- 1) Вибір теми проекту (у межах визначеної тематики), його типу, кількості учасників.
- 2) Учителеві необхідно продумати можливі варіанти проблем.
- 3) Проблеми висувуються учнями за допомогою вчителя (запитання, ситуації, тощо).
- 4) Розподіл задач по групах, обговорення можливих методів дослідження, пошуку інформації, творчих рішень
- 5) Самостійна робота учасників проекту щодо вирішення індивідуальних чи групових дослідницьких, творчих задач.
- 6) Захист проектів; колективне обговорення, оголошення результатів зовнішньої оцінки, формулювання висновків.

Незалежно від критеріїв, технологією здійснення проекту передбачено три етапи: підготовчий, основний і завершальний. На кожному етапі розв'язуються певні завдання, визначається характер діяльності учнів і вчителя. Найважливішу роль при організації проектної діяльності виконує сам вчитель.

Діяльність учителя на різних етапах змінюється. На підготовчому вона полягає в тому, щоб ініціювати ідеї проекту або створити умови для появи ідеї проекту, а також надати допомогу в первинному плануванні.

Отже, тут переважає регулятивно-організаційна функція. На цьому етапі реалізації проекту вчитель виступає в ролі помічника, консультанта з окремих питань, джерела додаткової інформації. Істотна роль відводиться координації дій між окремими мікрогрупами і учасниками проекту. Тобто на даному етапі провідною функцією вчителя є консультативно-координуюча. На завершальному етапі зростає роль контрольно-оцінної функції, оскільки вчитель бере участь в підведенні підсумків роботи як незалежний експерт.

Учні підгрупи діляться на окремі підгрупки, яким дається певне завдання. Вміння спільно працювати в таких групах – передумова ефективної взаємодії. А взаємодія – це безпосередній взаємообмін, коли учні сприяють успішному виконанню навчальних завдань кожним з них, при цьому допомагаючи один одному, підтримуючи, схвалюючи. До умінь і якостей, які учням потрібні для успішної взаємодії належить знайомство один з одним, формування довірливих відносин, правильне спілкування, сприйняття і підтримка кожного.

Будь-який проект – це спосіб організувати спільну діяльність учнів, погодити погляди, ідеї, прийоми, засоби в досягненні загальної мети. Організація спільної проектної діяльності: планування і виконання, контроль і оцінка припускає сукупність технологічних кроків, в процесі яких відбувається творча взаємодія учасників проекту, їх взаємовідношення, створення творчої співдружності на шляху до досягнення практично значущого результату проектної діяльності.

Зміст роботи на різних етапах роботи за проектом визначається цілями кожного з них. Зокрема, на *підготовчому* етапі це: представлення ситуацій, що дозволяють виявити одну або декілька проблем з обговорюваної тематики; висунення гіпотез, вирішення поставленої проблеми («мозковий штурм»), обговорення і обґрунтування кожної з гіпотез; обговорення методів перевірки прийнятих гіпотез в малих групах

(у кожній групі по одній гіпотезі), можливих джерел інформації для перевірки висунутої гіпотези; оформлення результатів.

У навчальному проєкті слід визначити конкретний період історії. Учні обирають ролі історичних постатей або зображують персонажів того часу. Кожна група отримує завдання дослідження та відтворення конкретного аспекту життя чи події певного історичного періоду. Це може бути культурний аспект, економічні умови, соціальна діяльність тощо. Учасники проєкту мають вивчити первинні джерела, реконструювати обставини та виставляти результати свого дослідження у вигляді презентацій, виставок чи навіть коротких вистав. Цей підхід дозволяє учням глибше відчувати та зрозуміти історичний контекст та принципи життя певної епохи.

Основний етап передбачає роботу в групах над пошуком фактів, аргументів, що підтверджують або спростовують гіпотезу; поточний аналіз виконання проєкту, досягнутих результатів (успіхів і невдач). Учні об'єднують зусилля для створення проєктів та вирішення історичних завдань. Учитель має регулярно проводити сесії обговорення, де кожен учень отримує можливість висловити свої думки та отримати фідбек від однокласників. Треба заохочувати учнів до самостійного пошуку джерел та глибокого розуміння історичних подій. Такий підхід сприяє не лише вивченню матеріалу, але й розвитку критичного мислення та комунікативних навичок. Учасники навчального проєкту, занурюючись у проблему, висловлюють широкий спектр емоцій: деякі учні відчують захоплення від можливості жити чи працювати в образі історичної постаті, імітуючи їхні вчинки та реагуючи на виклики того періоду; інші відчують відповідальність за об'єктивність відтворення історичного контексту та висловлюють враження під час вивчення складних соціальних та економічних умов того часу; деякі учні відчують велике задоволення від творчого процесу та публічного представлення своїх результатів.

Загалом, участь у проєкті сприяє активному заняттю учнів історією, розвиває їхню емпатію та критичне мислення, а також стимулює інтерес до вивчення минулого.

Під час виконання дослідницького навчального проєкту учні обирають тему чи період історії, який викликає їхній інтерес, та проводять глибоке дослідження, використовуючи різноманітні джерела. Учасники проєкту можуть створити документальний фільм, написати дослідницьку статтю, розробити історичний веб-сайт чи навіть виготовити виставку. Такий проєкт не лише розвиває навички дослідження, але і дає учням можливість виразити свої унікальні підходи та враження від історії. Цей підхід дозволяє учням стати самостійними дослідниками, розвивати критичне мислення та творчий підхід до вивчення історії.

Значний інтерес викликає такий вид історичного проєктування, як «Історичний колаж-проєкт». Учні, взявши на себе творчий виклик, вибирають теми, досліджують їх та втілюють свої унікальні ідеї у великому колажі. Цей проєкт, що поєднує в собі художній та дослідницький підходи, не лише збагачує розуміння історії, але й розвиває в учнів творчі та аналітичні навички. У результаті цього заходу, учні не лише виявляють своє творче бачення історії, а й презентують свої роботи перед класом. Якщо методично грамотно організувати цей проєкт, то учні можуть вразити різноманітним тематиком та індивідуальним підходом кожного учасника. Це є доказом того, що візуалізація історії через творчість може бути не лише навчальною, але й надзвичайно захопливою. З цього проєкту випливає важлива ідея, що історія може бути вивчена та усвідомлена кожним учнем унікальним способом, що сприяє глибокому засвоєнню та відчуттю особистого зв'язку із минулим. Такий підхід дозволяє учням відчувати власну важливість у процесі вивчення історії та розкрити свої таланти. Вчитель, як організатор та модератор проєкту, має підтримувати та підкреслювати унікальність кожного проєкту, що збуджує

самостійність та творчий потенціал кожного учня.

На *завершальному* етапі відбувається захист проєктів (презентація результатів); оцінка результатів, виявлення нових проблем; практичне використання результатів роботи над проєктом (як наочні допоміжні матеріали, доповіді на інших уроках, виставки тощо). На цьому етапі учні демонструють свої презентації з новітньої історії, діляться своїми враженнями та узагальненнями. Використання різноманітних мультимедійних засобів сприяло активному обміну знань та спостережень. Обговорення стало важливою частиною проєктної діяльності, збагачуючи учнів розумінням історичного процесу в новітню добу. На завершальному етапі проєкту виявляється ефективність застосування різноманітних методів. Зокрема, застосування інтерактивних вправ, включаючи групові завдання та обговорення, дозволяє учням активно взаємодіяти та ділитися своїми враженнями. Удосконаленню уроків історії сприяє використання сучасних технологій та мультимедійних ресурсів, що робить історичний матеріал більш доступним та цікавим для учнів. Обмін досвідом та рефлексія мають бути важливою частиною підсумкового етапу проєкту.

Крім того, важливим є врахування різних типів навчальних стилів учнів, що дозволяє адаптувати підхід для максимального засвоєння матеріалу. Регулярне залучення учнів до самостійного вивчення та вирішення завдань сприяє розвитку їх критичного мислення та творчих навичок. Заслуговує на увагу вправність в адаптації методів до конкретного контексту, що підносить навчання на новий рівень динаміки та інтерактивності.

Для організації презентацій результатів проєктного навчання можна використовувати цікаві інтерактивні формати, наприклад, створення відеороликів, інфографіки чи презентаційних слайдів. Потрібно дозволяти учням обирати теми самостійно, щоб підвищити їхній інтерес. Також важливо надати можливість обміну враженнями та думками після кожної

презентації для сприяння активної обговорення тем. Це створює атмосферу відкритого обговорення та взаємодії, сприяючи обміну враженнями та ідеями. Для спільного вирішення завдань та створення проєктів методисти рекомендують включати групові завдання, що сприяє розвитку командної роботи та критичного мислення.

Під час презентацій проєктів потрібно сприяти активному обговоренню та взаємному зворотному зв'язку, ставлячи запитання та стимулюючи учнів ділитися власними дослідженнями. Також потрібно забезпечувати час для глибокого обговорення різних поглядів на історичні події, підкреслюючи важливість розуміння різноманітності точок зору; підтримувати взаємодопомогу між учнями, щоб створити сприятливий клімат для навчання та розвитку.

Підтримуючи ініціативу учнів, учитель має впроваджувати елементи творчості у презентації, сприяючи вираженню їхнього особистого підходу до вивчення історії; забезпечувати доступ до різноманітних ресурсів, щоб підсилити дослідницький підхід та самостійність учнів у процесі навчання; постійно вдосконалювати методи взаємодії, щоб створити навчальне середовище, яке інспірує та розвиває креативний підхід до вивчення історії.

Наприклад, під час презентації творчого проєкту, коли учні представляють свої колажі та розповідають про свій вибір та творчий процес, вони діляться не лише фактами, а й особистими враженнями від вивчення історії. Те, що кожен учнів вносить свої ідеї та інтерпретації, підкреслює унікальність індивідуального підходу до історичного матеріалу.

Розглянемо етапи роботи на прикладі виконання одного із проєктів в 11 класі.

Пошуковий етап. Виконання проєкту учнями починається з визначення теми та завдань проєкту. Тема: «Відлига: зміни в суспільно-

політичних настроях населення України».

- У чому полягає задум? – Дізнатися, як змінилися суспільно-політичні настрої населення України під час відлиги.
- Для чого це потрібно? – Щоб знати ставлення людини до влади, держави і суспільства загалом через призму особистісного сприйняття умов життя.

Аналітичний етап. Визначається план діяльності для досягнення поставленої мети.

- З яких джерел збирати інформацію? – Інформацію збирати зі словників, енциклопедій, періодичних видань, за допомогою опитування рідних, знайомих.
- Як записувати інформацію? – Записи робити на окремих аркушах, на яких фіксувати цікаві факти, дати, прізвища людей, причетних до історії, яку записують.

Практичний етап. Виконання проекту.

- Як систематизувати матеріали пошуку? – Об'єднайтеся у групи:
  - 1 група. *Журналісти* проводять опитування серед людей, які представляють покоління 50-60-х років ХХ століття.
  - 2 група. *Дослідники* вивчають періодичні видання періоду відлиги та досліджують, про що писали регіональна періодика того часу.
  - 3 група. *Кінокритики* досліджують, як відображений період відлиги у документальних та художніх кінофільмах, мультфільмах.
  - 4 група. *Фольклористи* збирають різні форми музичної, усної народної творчості про період відлиги (анекдоти, приказки, прислів'я, частівки тощо).

- Як оформити матеріали пошуку? – Кожна група обирає редактора, художника-оформлювача та технічного редактора. Редактор редагує тексти різних авторів, технічний редактор формує логіку розміщення матеріалів, художник-оформлювач розміщує текстові та

ілюстративні матеріали (фотоілюстрації, малюнки тощо).

Презентаційний етап. Оформлення кінцевих результатів, підготовка та проведення презентації, «захист» проекту. Підсумки виконання проекту підбивають на уроці, який за формою має бути як урок-презентація, урок-творчий пошук чи урок-подорож (крізь «перископ часу»). Цей етап потребує особливої уваги. Потрібно допомогти учням провести самоаналіз проекту, потім допомогти оцінити процес проектування за допомогою запитань. Також учні потребуватимуть допомоги при підготовці проекту до презентації.

Організація проектного навчання передбачає роботу в групах. Тому важливо дотримуватися вимог щодо формування груп. Зокрема, під час формування груп для історичних проєктів в старших класах потрібно враховувати інтереси та знання кожного учня. Вчителі-практики рекомендують створювати команди з різними навичками для взаємної підтримки. У формуванні цих груп треба надавати перевагу врахуванню різноманітних персональних сильних сторін учнів та їхньому потенціалу для спільної реалізації історичних проєктів. Тут доречно буде застосувати індивідуальний підхід, зокрема, до тих, хто виявляє особливий інтерес або має певні експертні навички. Учитель намагається створити стимулююче середовище для кожної групи, сприяючи творчому та освітньому розвитку.

Під час формування груп для проєктів із новітньої історії України можна враховувати різні підходи. Наприклад, за інтересами та пасіями об'єднуються в групи учні, які мають спільний інтерес до конкретних аспектів новітньої історії (наприклад, політика, культура, соціальні зміни).

Також учнів можна об'єднувати в групи, враховуючи їхні експертні навички (дослідницькі вміння, аналіз джерел, комунікаційні навички), для оптимізації внеску кожного учасника. Враховують рівень знань учнів з історії, щоб забезпечити баланс між тими, хто вже має глибокі знання, та тими, хто може навчитися від інших. Також можна звернути увагу під час

об'єднання в групи на комунікаційні навички учнів, розподіляючи їх таким чином, щоб сприяти ефективній взаємодії та обміну ідеями. Інший підхід – це коли заохочують обмін ролями в групах, дозволяючи учням використовувати свої лідерські якості та сприяючи співпраці всередині команд. Деякі педагоги намагаються об'єднати учнів із різними точками зору, щоб збагатити дискусії та підходи до проєкту. Ці підходи мають на меті створити ефективні групи, де кожен учень може внести свій внесок та розвинутися як історик і дослідник.

Засновуючись на дослідженнях та рекомендаціях науковців у галузі освіти, формування груп для історичних проєктів може бути здійснене так:

- Застосування гнучких критеріїв, які враховують як індивідуальні навички, так і соціальні аспекти, для максимального збалансування груп.
- Забезпечення різноманіття ролей у кожній групі (організатор, аналітик, комунікатор), відтворюючи реальні умови командної роботи.
- Використання індивідуальних та групових завдань для оцінки компетенцій, що сприяє об'єктивній оцінці внеску кожного учня.
- Організація групового тренінгу, який спрямований на розвиток комунікаційних та колективних навичок, щоб покращити взаємодію в групі.
- Проведення постійного моніторингу взаємодії груп, реагуючи на динаміку та забезпечуючи необхідну підтримку.
- Стимулювання груп шляхом постановки цікавих та проблемних завдань, що сприяють розвитку критичного мислення та дослідницьких навичок.
- Використання успішних прикладів попередніх групових проєктів як моделі для натхнення та стимулювання творчості.

Ці підходи базуються на дослідженнях, котрі підтримують ідею, що

групова робота в освіті має позитивний вплив на розвиток учнів.

В історичній освіті під час формування груп для проєктів у старших класах можна підтримати такі принципи:

Історичні контексти: об'єднання в групи учнів, які мають інтерес до різних історичних періодів чи подій, забезпечуючи широкий огляд історії України.

Розширення теми: спрямовувати групи на розгляд специфічних аспектів історії (економіка, політика, культура) для глибокого розуміння конкретного періоду.

Використання оригінальних джерел: стимулювати групи використовувати оригінальні історичні джерела (листування, документи, свідчення), щоб розвивати аналітичні навички.

Вплив подій на сучасність: заохочувати групи розглядати вплив історичних подій на сучасність, підкреслюючи актуальність вивчення історії.

Взаємодія з іншими дисциплінами: співпрацювати з вчителями інших предметів, які можуть включити елементи географії, літератури чи етнічних студій у проєкти.

Підтримка мультимедійних форматів: забезпечувала можливість використання різних мультимедійних форматів (фотографії, відео) для зрозумілішого представлення історичних аспектів.

Створення живої дискусії: заохочувати групи до проведення живих дискусій з іншими групами, висвітлюючи різні точки зору та інтерпретації подій.

Ці підходи в історичній освіті сприяють глибокому розумінню та зацікавленості учнів історією України, розвиваючи їхні аналітичні та дослідницькі навички. Учитель повинен акцентувати на тому, щоб групи не лише реалізували свої історичні проєкти, а й розвивали критичне мислення. Потрібно заохочувати учнів/студентів самостійно аналізувати

історичні події, розглядати різні точки зору та відзначати важливість кожної періоду. Через такий підхід вчитель прагне не лише навчити фактам, але і розвивати в учнів вміння критично оцінювати та контекстуалізувати історичні події.

Також для реалізації проєктів потрібно заохочувати учнів використовувати додаткові ресурси, такі як музеї, експертні виступи та історичні експерименти, для глибшого занурення в тему. Важливо також стимулювати учнів/студентів розглядати історію як процес прийняття рішень у конкретних історичних контекстах, розвиваючи навички історичного мислення; надавати їм можливість виражати свої думки та аргументувати їх, що сприяє розвитку аналітичного та критичного мислення. Під час організації обговорення та дискусії потрібно створювати простір для висловлення різних точок зору та формування власних підходів до історії; використовувати сучасні технології для доступу до інтерактивних матеріалів, віртуальних музеїв та сприяння активному навчанню.

Завдяки дотриманню цих рекомендацій учні/студенти отримують можливість глибше розуміти історію, розвивати критичне мислення та навички обґрунтування, що є важливим для їхнього освітнього розвитку.

На успішність проєктної діяльності впливає заохочення співпраці та обміну ідеями між учнями. Освітні практики дають приклади таких способів заохочення, як-от: впровадження учителем власних групових форумів, де учні мають можливість обговорювати ідеї, ділитися знаннями та висловлювати питання; створення власних тематичних груп для обміну ресурсами, такими як статті та відео, що сприяє розширенню знань та підтримці проєктів; ведення вчителем власних групових проєктів, де об'єднано учнів з різних груп для досягнення спільних цілей та обміну досвідом; активне обговорення успіхів та викликів в групах, стимулюючи обмін досвідом та взаємодопомогою; заохочення відкритих обговорень, де

учні вносять свої ідеї та спільно працюють над вирішенням питань; підтримка спільного вирішення задач, де групи надають допомогу одна одній у подоланні труднощів.

2.3 Оцінювання проєктної діяльності старшокласників на уроках історії

Важливим етапом у забезпеченні об'єктивності та різноманітності оцінок розглядаємо впровадження зовнішніх оцінювачів для оцінки та обговорення проєктів. Під час оцінювання досвідчені педагоги залучають висококваліфікованих фахівців із сфери історії, можливо, співпрацюючи з університетами чи науковими інститутами. Використання зовнішнього оцінювання сприяє забезпеченню об'єктивності та надання студентам/учням конструктивного фідбеку. Цей процес також допоможе учням отримати зовнішню експертну думку та зрозуміти, як їхні проєкти вписалися в глобальний історичний контекст.

Потрібно організувати сесії обговорення проєктів, в які будуть залучені як внутрішні, так і зовнішні оцінювачі. Це дозволить створити платформу для відкритого обговорення ідей, допоможе учням/студентам вдосконалювати свої роботи та вивчати різноманітні погляди на історичні питання. Варто також працювати над встановленням партнерства із місцевими історичними громадськими організаціями чи музеями, щоб дозволити учням представляти свої проєкти широкому загалу та залучати до обговорення експертів з різних галузей історії.

Науковці І. Кулик та С. Губанов рекомендують спрямовувати увагу на створення атмосфери відкритості та довіри, де студенти можуть вільно спілкуватися і обмінюватися думками ідеями. Тому потрібно підтримувати створення позитивного середовища для конструктивних обговорень та навчання взаємному взаєморозумінню.

Під час оцінювання проєктної діяльності потрібно акцентувати на розвитку комунікативних навичок учнів/студентів, сприяючи їхній здатності виражати та аргументувати свої ідеї під час обговорення проєктів. Це сприятиме створенню культури відкритого діалогу та ефективного навчання.

На думку М. Шульги та М. Ігнатовича, потрібно використовувати інтерактивні технології для організації сесій обговорення, залучаючи віддалених експертів або підключаючи учасників з різних локацій.

Одне із завдань учителя під час оцінювання проєктного навчання – розвивати ініціативу для організації відкритих наукових заходів, де студенти/учні зможуть презентувати свої проєкти перед громадськістю та отримати зворотний зв'язок від широкого аудиторіуму. Це не лише підвищить мотивацію учнів/студентів, але й допоможе навчити їх ефективно вести дискусії та вести діалог із різними аудиторіями.

У стратегії А. Іванчук та С. Колесникова висунуто пропозиції щодо стимулювання та підтримки у реалізації інноваційних проєктів в історії. Передбачено впровадження конкурсів на кращий проєкт, що сприятиме розвитку конкурентоспроможності та креативності серед учнів.

Крім того, потрібно надавати можливості для участі учнів/студентів у міжнародних наукових заходах та обмінів, як це рекомендують М. Клименко та О. Терещенко. Це дозволить студентам/учням розширити свій світогляд, збагатити досвід інших культур та залучити до своїх проєктів різноманітні погляди та підходи.

Оцінювання проєктної діяльності здобувачів освіти потребує розвитку інноваційної методики, зокрема, використання портфоліо та асесмент-центрів, зазначених у роботах Н. Шостак та Є. Горошкіна. Це дозволить учням не лише представити свої досягнення у вигляді конкретних проєктів, але й акцентувати на особистому розвитку та власних досягненнях у вивченні новітньої історії України.

Крім того, враховуючи методику М. Пустоварової та А. Бакаєва, вчитель може використовувати індивідуалізовані підходи до оцінювання, щоб врахувати різні обдарованості та особисті розвиткові шляхи учнів/студентів. Це стимулюватиме самостійність та творчість кожного здобувача освіти.

На об'єктивність оцінювання проєктної діяльності впливає впровадження елементів самооцінки та рефлексії. Стимулюючи учнів визначати власні цілі та високі стандарти, цей підхід сприятиме їхньому особистому та академічному зростанню. Методи самооцінки та рефлексії спрямовані на самосвідомий розвиток студентів\учнів. Це надає їм можливість не лише оцінювати власні досягнення, але й визначати напрями подальшого розвитку.

В умовах реалізації ідей Нової української школи (НУШ) важливу роль у реформуванні освіти відіграє впровадження формувального оцінювання. Наразі воно застосовується в класах НУШ. Однак під час проєктного навчання формувальне оцінювання дозволить негайно реагувати на прогрес учнів та адаптувати навчальні стратегії.

Під час організації проєктів досвідчені вчителі використовують інтерактивні методи навчання, зокрема, рольові ігри та дебати, що сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу учнями та розвитку їхніх аналітичних навичок.

Проєктне навчання передбачає широке застосування групової роботи, взаємного навчання та співпраці, під час якого студенти/учні можуть обмінюватися думками та досвідом, розширювати свої знання через колективні зусилля та розвивати комунікативні навички.

Залученню студентів до активного вивчення історії сприяє використання інтерактивних технологій, мультимедіа та цифрових ресурсів, що робить навчальний процес більш доступним та захоплюючим.

Проєктне навчання орієнтує вчителя на активну співпрацю з учнями/

студентами, надаючи їм можливість виражати власні ідеї та створювати власний навчальний досвід. Потрібно стимулювала ініціативу, дозволяючи їм обирати теми для досліджень та виступати із пропозиціями щодо організації навчального процесу.

Крім того, варто використовувати методику індивідуальних консультацій та наставництва, де кожен студент/учень має можливість обговорити свої питання та ідеї зі мною особисто. Це забезпечує індивідуальний підхід до кожного учня та підтримку його академічного зростання.

Беручи до уваги важливість створення позитивної атмосфери в класі, потрібно використовувати елементи гри та взаємодії, що сприяє формуванню спільності студентів, яка взаємодіє та підтримує один одного в навчанні.

Впровадження систему зворотного зв'язку після кожного етапу навчання надає учням можливість активно висловлювати свої думки та скарги. Це, в свою чергу, допомагає адаптувати педагогічну стратегію вчителя відповідно до потреб групи та окремих здобувачів освіти.

Аналіз освітніх практик засвідчує важливість інтеграції технологій у навчальний процес: використання онлайн-ресурсів, платформ для співпраці та віртуальних інструментів сприятиме ефективному вивченню та залученню студентів.

Старшокласники та студенті спроможні представляти свої дослідження з історії через публікації. Учитель може посприяти також залученню їх до участі в наукових конференціях. Це допоможе підняти рівень мотивації та визнання їхніх досягнень у галузі новітньої історії України. У цьому контексті важливо також розширювати співпрацю з історичними громадськими організаціями та музеями, надаючи студентам/учням можливість взаємодії із реальними історичними об'єктами та експертами. Це збагатить їхнє навчання та надасть

можливість застосовувати теоретичні знання на практиці. Важливими є проєкти з історії, що залучають мультимедійні формати та використання сучасних технологій в навчанні, Це створить цікаве та високотехнологічне середовище для вивчення новітньої історії.

Ключовим елементом в удосконаленні особистих історичних досліджень є використання методів самооцінювання та рефлексії. Такий підхід передбачає ведення учнями щоденників роботи, в яких фіксують свої думки, висновки та плани для подальших досліджень. Потрібно стимулювати студентів/учнів ретельно аналізувати свої досягнення та помилки, розглядати альтернативні підходи та розвивати плани вдосконалення. Цей процес сприятиме постійному зростанню якості їхніх історичних досліджень. З цією метою потрібно організовувати регулярні індивідуальні консультації, під час яких студенти/учні зможуть обговорювати свої проєкти та отримувати конструктивний фідбек. Це дозволить їм швидше реагувати на зміни та ефективніше впроваджувати вдосконалення.

Впровадженню системи самооцінювання сприяють регулярні самостійні аналізи своєї праці та визначення ключових пунктів для подальших вдосконалень. Це надасть студентам/учням більше контролю над своїм розвитком та розвитком їхніх досліджень в історії.

На сучасному етапі поширення набула методика портфоліо, в якій студенти/учні збирають та представляють свої кращі напрацювання, а також рефлексії щодо свого особистого та професійного розвитку. Це надасть можливість студентам/учням не лише підтверджувати свої досягнення, але й відстежувати власний прогрес.

О. Грабовська та А. Потьомкін рекомендують організовувати регулярні групові сесії рефлексії, де студенти/учні зможуть обговорювати свої історичні дослідження, ділитися враженнями та навчатися одне від одного. Цей обмін ідеями сприятиме глибшому розумінню історичних тем

та розвитку критичного мислення.

Як зазначено в «Концептуальних засадах реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти», майже незатребуваними в сучасній українській загальній середній освіті «залишаються пізнавальні можливості історії з погляду міжпредметної інтеграції, яку широко практикують в європейських освітніх системах». Проектне навчання має значний потенціал щодо застосування практики міжпредметної рефлексії, під час якої вчитель заохочує учнів/студентів ширше розглядати свої історичні дослідження у зв'язку з іншими предметами і сферами знань. Це допоможе студентам/учням бачити глибинні зв'язки та отримувати комплексне розуміння обраної теми.

Потрібно впроваджувати систему підтримки та менторства, яка дозволить студентам/учням консультуватися із досвідченими колегами чи істориками. Ця взаємодія сприятиме обміну знаннями та вирішенню проблем, що можуть виникнути в ході дослідження новітньої історії України.

На практиці потрібно розвивати навички самоорганізації та ініціативи серед учнів, заохочуючи їх активність та творчість у вивченні історії; застосовувати методіку розвитку комунікативних та аналітичних навичок, дозволяючи студентам/учням ефективно обговорювати історичні питання та розкривати їх з різних точок зору; стимулювати здобувачів освіти до участі у наукових заходах, публікації своїх робіт та залучення до проектного навчання. Це сприяє їхньому особистому та науковому розвитку.

Самооцінка та рефлексія навчає учнів самостійно оцінювати свій прогрес та робити рефлексію над власними досягненнями і слабкими сторонами у вивченні історії. Це допоможе їм удосконалювати свої навички.

Завершення проєктів або досліджень може супроводжуватися

рекомендаціями щодо подальших можливих напрямків дослідження або читання. Потрібно заохочувати учнів до самостійного розширення своїх знань та досліджень. Ці підходи допомагають учням бути більш активними та самостійними у вивченні новітньої історії України, розвивають навички критичного мислення та стимулюють їхню цікавість до історії.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження з проблеми впровадження навчальних проєктів під час вивчення новітньої історії України було зроблено такі висновки:

1. Встановлено, що технологія проєктного навчання суттєво збагачує навчальний процес сучасної школи. Її застосування змінює традиційний підхід до навчання учнів. Метод проєктів виник в 1920-і рр. в сільськогосподарських школах США в зв'язку з ідеєю трудової школи, яка набувала широкого розвитку. Проєктне навчання було спрямоване на те, щоб знайти способи, шляхи розвитку активного самостійного мислення дитини, щоб навчити її не тільки запам'ятовувати і відтворювати знання які дає школа, але й уміти їх застосовувати на практиці. З'ясовано, що метод проєктів успішно розвивався завдяки педагогічним ідеям американського педагога і психолога Дж. Дьюї, а також його учнів і послідовників В.Х. Кілпатріка, Е.У. Коллінгса.

На сучасному етапі розвитку освіти проєктна технологія детально досліджується такими вітчизняними та зарубіжними авторами, як-от: К. Баханов, Л. Зазуліна, В. Логвін, О. Мойсеєва, Т. Новікова, І. Пастухова, Є. Полат, Т. Сахарова, С. Сисоєва, С. Стах, Б. Ходос, І. Чечель, Ліндсей МакГілл, Джон Хатчінсон, Шарон Дізніс-Штерріт, Денні Мойніхан та ін.

2. З'ясовано, що технологія проєктного навчання – це педагогічна технологія, орієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і придбання нових шляхом самоорганізації і самоосвіти учнів. Необхідними вимогами для використання проєктної технології є: наявність особистісно значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми (завдання, що вимагає інтегрованого знання, пошуку для його вирішення); практична, теоретична значущість передбачуваних результатів (наприклад, сумісний випуск газети, програма проведення свята, вихідних,

план облаштування будинку, квартири тощо); самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів на уроці або в позаурочний час; структуризація змістовної частини проекту (з вказівкою поетапних результатів і розподілом ролей); використання дослідницьких методів, що передбачають певну послідовність дій (алгоритм проведення проектної діяльності).

3. Визначено, що проектне навчання є важливим засобом вирішення завдань, які стоять перед громадянською та історичною освітньою галуззю. До позитивних сторін застосування зазначеної технології можна віднести таке: забезпечує умови для розвитку інтелектуальних здібностей і нахилів школяра, творчого мислення; орієнтує як на самостійну, так і на кооперативну діяльність та сприяє активізації навчання; забезпечує реалізацію творчого підходу до вирішення порушених на уроці проблем; сприяє отриманню якісного теоретичного та практичного результатів; сприяє соціалізації особистості завдяки поєднанню різних видів діяльності; стимулює ініціативність та забезпечує зростання творчого потенціалу учнів; сприяє поєднанню індивідуальних завдань з елементами колективного пошуку.

Дослідження змісту нормативного забезпечення та навчально-методичного комплексу показало, що історія України як навчальний предмет має значний потенціал для застосування проектної технології. У дослідженні наведено приклади проектів: «Ролі ключових персоналій», «Аналіз революцій», «Вплив Чорнобильської катастрофи», «Роль жінок у сучасній Україні», «Еволюція політичної системи», «Вплив Євромайдану на суспільство», «Розвиток культури та мистецтва», «Запровадження реформ».

З'ясовано особливості застосування проектного навчання на уроках історії України в старших класах: актуальність та релевантність, розвиток аналітичних навичок, залучення різних джерел інформації, співпраця та

комунікація, використання креативних підходів, стимулювання самостійного навчання: вивчення альтернативних поглядів.

4. Встановлено, що у науково-педагогічній літературі зустрічаються різні підходи щодо визначення етапів проектної діяльності. Так, автори навчально-методичного посібника «Освітні технології» пропонують таку структуру поділу на етапи, яка ілюструє технологічність методу проектів: підготовка (визначення теми й мети проекту); планування: визначення джерел, засобів збору, методів аналізу інформації, засобів представлення результатів; встановлення критеріїв оцінки результату й процесу; збирання інформації (спостереження, робота з літературою); аналіз (аналіз результатів, формулювання висновків); подання й оцінка результатів (усний, письмовий звіт, оцінка результатів і процесу дослідження). С. Сисоева виділяє етапи методу проектів, розмежовуючи діяльність учителя і учнів. Незалежно від критеріїв, технологією здійснення проекту передбачено три етапи: підготовчий, основний і завершальний. На кожному етапі розв'язуються певні завдання, визначається характер діяльності учнів і вчителя. У роботі розкрито різноманітні ролі вчителя та учнів під час проектного навчання. Простежено практичні етапи розробки навчального проекту на прикладі тема «Відлига: зміни в суспільно-політичних настроях населення України» (11 клас).

5. За умов проектного навчання особливої уваги потребує оцінювання, що є одним із найскладніших завдань в освітньому процесі. Воно тим більше ускладнюється при використанні інноваційних технологій навчання. Крім традиційної перевірки знань за допомогою тестів, письмових завдань та контрольних робіт, експрес-опитування і розширені опитування, зорієнтовані на знання і розуміння, педагогу стають необхідними також інші методи та підходи в оцінюванні. Дуже важливо визначити параметри зовнішнього оцінювання проектів. Для конкретного проекту необхідно зазначити перелік критеріїв оцінювання й

заздалегідь оголосити їх учням на перших етапах проектування.

Під час оцінювання проєктної діяльності потрібно акцентувати на розвитку комунікативних навичок учнів/студентів, сприяючи їхній здатності виражати та аргументувати свої ідеї під час обговорення проєктів. Це сприятиме створенню культури відкритого діалогу та ефективного навчання.

На думку М. Шульги та М. Ігнатовича, потрібно використовувати інтерактивні технології для організації сесій обговорення, залучаючи віддалених експертів або підключаючи учасників з різних локацій. Оцінювання проєктної діяльності здобувачів освіти потребує розвитку інноваційної методики, зокрема, використання портфоліо та асесмент-центрів, зазначених у роботах Н. Шостак та Є. Горошкіна.

Враховуючи методику М. Пустоварової та А. Бакаєва, вчитель може використовувати індивідуалізовані підходи до оцінювання, щоб врахувати різні обдарованості та особисті розвиткові шляхи учнів/студентів. Це стимулюватиме самостійність та творчість кожного здобувача освіти.

На об'єктивність оцінювання проєктної діяльності впливає впровадження елементів самооцінки та рефлексії. Стимулюючи учнів визначати власні цілі та високі стандарти, цей підхід сприятиме їхньому особистому та академічному зростанню. Методи самооцінки та рефлексії спрямовані на самосвідомий розвиток студентів/учнів. Це надає їм можливість не лише оцінювати власні досягнення, але й визначати напрями подальшого розвитку.

Ключовим елементом в удосконаленні особистих історичних досліджень є використання методів самооцінювання та рефлексії. Такий підхід передбачає ведення учнями щоденників роботи, в яких фіксують свої думки, висновки та плани для подальших досліджень.

На сучасному етапі поширення набула методика портфоліо, в якій студенти/учні збирають та представляють свої кращі напрацювання, а

також рефлексії щодо свого особистого та професійного розвитку. Це надасть можливість студентам/учням не лише підтверджувати свої досягнення, але й відстежувати власний прогрес.

Завершення проєкту повинно супроводжуватися рекомендаціями щодо подальших можливих напрямів дослідження або читання. Потрібно заохочувати учнів до самостійного розширення своїх знань та досліджень. Ці підходи допомагають учням бути більш активними та самостійними у вивченні новітньої історії України, розвивають навички критичного мислення та стимулюють їхній інтерес до історії.

Результати нашого дослідження можуть бути використані при календарно-тематичному плануванні уроків історії, при створенні методичних посібників з даного навчального предмета тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус, В. Історія України 20–21 століть: навч. посібник. 2018. 432 с.
2. Біличенко, В. Історія України: віртуальні музейні експозиції та інтерактивні матеріали. 2016.
3. Бондаренко, С. Історія України: тестові завдання для самоперевірки. 2017. 144 с .
4. Гладун, О. Історія України: віртуальні екскурсії по основних історичних подіях. 2017. С. 21-22.
5. Горбенко, І. Інтерактивні методи навчання історії: практичний посібник. 2017. 210 с.
6. Гордійчук, Н. Інноваційні методи формування історичної компетентності учнів. 2017. 214 с.
7. Григоренко, Н. Історія України: від давнини до сьогодення: електронний навчальний посібник.2021.С. 34-53.
8. Гриньов, А. Новітня історія України: підручник для 11 класу.2019. 376 с.
9. Дзядик, О. Методика викладання новітньої історії в середній школі. 2017. С. 134-135.
10. Демчук, І. Історія України: анімаційні відеоролики для уроків. 2017.
11. Євтушенко, П. Історія України: електронні кросворди для самоперевірки. 2019.
12. Захарова, І. Історія України: експрес-уроки для систематизації знань. 2017. С. 25-26.
13. Заяць, Н. Історія України в контексті світового розвитку: навчально-методичний посібник.2020. 256 с.
14. Зінченко, Г. Історія України: віртуальні екскурсії до музеїв та пам'ятників історії.2016. С. 44-45.
15. Ігнатюк, С. Історія України в аудіоформаті: аудіокурс для учнів.

- 2016.
- 16.Іванова, М. Історія України в освітньому просторі: проблеми та перспективи. 2020. 380 с.
  - 17.Іванчук, О. Історія України в тестах і завданнях: підготовка до ЗНО. 2016. 192 с.
  - 18.Ільїн, П. Історія України в об'єктивному висвітленні подій: аудіокурс для учнів. 2016.
  - 19.Коваль, О. Історія України: графічні описи ключових подій. 2018.
  - 20.Кравчук, В. Історія України: мультимедійний курс для ефективного навчання. 2020.
  - 21.Кравченко, Л. Історія України: кросворди та головоломки для учнів. 2019. С. 127-128.
  - 22.Кулинич, В. Історія України в таблицях та схемах: навчальний посібник. 2019. 176 с.
  - 23.Карпенко, Г. Історія України в анімаціях: електронний навчальний ресурс. 2016.
  - 24.Косарев, С. Історія України: ігрові сценарії для позакласної роботи. 2021.
  - 25.Крип'якевич, І. Новітня історія України: підручник для 11 класу. 2016. 480 с.
  - 26.Коротич, Л. Історія України: інтерактивні вікторини та гри для учнів. 2018.148 с.
  - 27.Коваль, С. Інтегрований курс історії та соціокультурної діяльності: підручник. 2017. 352 с.
  - 28.Ковальчук, М. Історія України: електронний курс для самостійного вивчення. 2020.
  - 29.Литвиненко, В. Моделі уроків новітньої історії: практичний посібник. 2019. 234 с.
  - 30.Лисенко, І. Історія України: тематичні тести для підготовки до ЗНО.

2018. 160 с.
- 31.Левченко, В. Історія України: ілюстрований довідник для учнів. 2018.144 с.
- 32.Мартинюк, С. Історія України в освітньому просторі: навчально-методичний комплекс. 2019. 336 с.
- 33.Мельник, Т. Історія України: підручник для старшої школи. 2018. 416 с.
- 34.Мартинович, Т. Історія України: віртуальні екскурсії та мультимедійні презентації. 2019.
- 35.Михайлов, І. Історія України від Київської держави до сучасності: електронний курс. 2017.
- 36.Нестайко, І. Проектна діяльність в навчанні історії: практичний посібник. 2017.176 с.
- 37.Остапчук, Г. Інтерактивні методи викладання новітньої історії. 2016.192 с.
- 38.Павлюк, Л. Історія України: інтерактивні завдання для самостійного опанування. 2019.152 с.
- 39.Панасюк, О. Історія України в контексті світової цивілізації: електронний ресурс. 2021.
- 40.Пащенко, А. Історія України: онлайн-тести для самоперевірки та підготовки до ЗНО. 2020.
- 41.Петренко, Л. Історія України: методичні рекомендації для вчителів. 2019.144 с.
- 42.Полякова, Г. Історія України: робочий зошит для самостійної роботи. 2017.120 с.
- 43.Потапенко, В. Історія України: електронні картки з основними подіями. 2019.
- 44.Соколова, М. Історія України в об'єктивному висвітленні подій: аналітичний збірник. 2016. 264 с.

- 45.Сидоренко, Н. Історія України: віртуальні екскурсії по пам'ятках культури."2016.
- 46.Сергієнко, І. Педагогічні аспекти впровадження проєктної технології у викладання історії. 2015. 198 с.
- 47.Семененко, О. Історія України: рольові ігри та сценарії уроків. 2018.188 с.
- 48.Соколов, Ю. Сучасні технології викладання історії: практичний досвід. 2021. 268 с.
- 49.Соколовська, Л. Історія України: онлайн-курс з використанням відеоуроків. 2020.
- 50.Тарасенко, О. Історія України в школах: сучасні підходи до викладання. 2021.320 с.
- 51.Черниш, О. Підготовка до ЗНО з історії України: практичний посібник. 2016.180 с.
- 52.Чорна, Н. Історія України: практикум для вчителя. 2018. 248 с.
- 53.Шаповал, Л. Історія України: дидактичні матеріали для вчителя. 2018. 198 с.
- 54.Шестопал, С. Інноваційні методи викладання історії в сучасній школі. 2020. 264 с.
- 55.Щербань, О. Історія України: віртуальні лекції та доповіді експертів. 2018.